

Mojca Polona Vaupotič

MAKSIM GASPARI
IN NJEGOVO USTVARJANJE

David Bandelj

Trenutki za spomin

Riccardo Ruttar

ALFREDO BATTISTI

*BI VOLITVE V MANJŠINI
REŠILE NAŠE PROBLEME?*

UVODNIK

Intervju z Vilmo Purič

Ob izidu knjige *Pesniki pod lečo*

KAZALO

Bi volitve v manjšini rešile naše probleme?	1
Neža Kravos: Fil	2
Irena Žerjal: Peta Avenija in smrtne zagate (2)	8
David Bandelj: Trenutki za spomin	11
Peter Merkuš: Moje življenje v Nemčiji (XXXI)	14
Pod črto: Povolilno dogajanje v Sloveniji	16
Primož Šturman: Spomini na Franca Jezo (6)	17
Riccardo Ruttar: Alfredo Battisti	19
Intervju z Vilmo Purič	20
Vladimir Kos: Vršaci	21
Mojca Polona Vaupotič: Maksim Gaspari in njegovo ustvarjanje	22
Alojz Rebula: Poklon profesorju Sovretu	24
Antena	25
Knjižnica Dušana Černeta (103)	32

PRILOGA: Rast 1-2012

NOVO!

MARJAN PERTOT

LEPA VIDA OB SREBRNI REKI

Lepa Vida ob Srebrni reki je obsežno delo o kulturnem delu Slovencev v Argentini, predvsem o primorskih izseljencih, ki so se zaradi fašističnega preganjanja in gospodarske krize selili v Argentino.

SLIKA NA PLATNICI: Molo San Carlo, februarja 2012 (foto Danilo Pahor).

Uredništvo in uprava:

34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307
uprava@mladika.com; redakcija@mladika.com
www.mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z. o.z.

Registrirana pri trgovinski zbornici v Trstu dne
21.4.1999 pod številko 114276. Vpisana v se-
znam ROC dne 15.10.2005 pod številko 11721.

Član USPI (Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Reg. na sodišču v Trstu št.193 dne
6.4.1957 • ISSN 1124 – 657X

Tisk: Graphart Printing srl - Trst

Izhajanje revije podpira Urad Vlade RS
za Slovence v zamejstvu in po svetu.

UREDNIŠKI ODBOR: David Bandelj, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Neva Zaghet, Zora Tavčar, Evelina Umek in Ivan Žerjal.

SVET REVIJ: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Jadranka Cergol, Peter Černic, Marija Češcut, Danilo Čotar, Liljana Filipčič, Diomira Fabjan Bajc, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Milan Nemas, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marjan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Ester Sferco, Marko Tavčar, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Posamezna številka Mladike stane 4,00 €. Celoletna naročnina za Italijo 30,00 €; po letalski pošti: Evropa 50,00 €, Amerika 60,00 €, Avstralija 65,00 €.

Za plačilo lahko uporabite poštni tekoči račun 11131331 – Mladika - Trst. Na banki pa: Zadruga kraška banka - Banca di Credito Cooperativo del Carso (IBAN: IT58 S089 2802 2010 - 1000 0016 916; SWIFT: CCTSIT-2TXXX).

Bi volitve v manjšini rešile naše probleme?

Slovenci v Italiji smo minule božične in novoletne praznike preživeli relativno mirno. Manjkajoči denar iz Rima za naše organizacije je naposled prišel, tudi nova italijanska vlada kaže, vsaj po uradno dostopnih vesteh, da nima kakega negativnega predsodka do naše skupnosti. V trenutku, ko pišemo, pa ostaja odprto vprašanje, ali bodo zadostno količino sredstev za delovanje – in sploh za preživetje – prejela javna občila: v igri so slovenske radijske in televizijske oddaje državne radiotelevizije, prav tako Primorski dnevnik ter periodični tisk, od Novega glasa do Novega Matajurja in Doma. Razumemo lahko, da je položaj tak, kakršen pač je, da je treba varčevati povsod, a vsota za manjšinske medije predstavlja za italijanski državni proračun le kapljo v morju, zato je problem, če ga lahko tako res imenujemo, lahko rešljiv, če obstaja politična volja.

Prav tako ostaja vprašanje, kaj nas na tem področju čaka v prihodnosti. Gospodarska in finančna ter seveda socialna kriza (vse tri pa izvirajo iz moralne) je komaj zdaj začela kazati zobe in ni rečeno, da bo naši skupnosti prizanesla. In če je vsaj za nekatere trenutno položaj rešen, ni rečeno, da bo tako tudi za naprej, zato se upravičeno postavlja vprašanje, čemu nameniti večjo pozornost in kako urediti stvari, da ne bi bili vedno vsako leto odvisni od »dobrohotnosti«¹ državnih vlad. Italijanska vlada je komaj odobrila svežnje varčevalnih ukrepov in dvomimo, da bo bodoča slovenska vlada, kakršnakoli naj že bo, kar tako namenjala denar. Treba bo biti iznajdljivi, na tistih področjih, kjer se lahko, pa se zanašati na prostovoljno delo. Premisliti bomo morali tudi naše poklicne ustanove. Vemo, da se tukaj lahko dotaknemo odkritega živca (tudi v »naših«² sredinah). Lahko pomislimo tudi na to, da veliko slovenskih ljudi dela tudi zunaj teh naših etabliranih poklicnih ustanov, medijev in šol: imamo jih v gospodarstvu, industriji, storitvah, javnih službah, več je samostojnih podjetnikov: o tem, kako se godi temu delu skupnosti, kako ga je prizadela kriza, koliko podjetij je moralo prenehati z dejavnostjo, koliko ljudi je že izgubilo službo, vemo pravzaprav zelo malo.

S krizo in pomanjkanjem denarja je povezano tudi vprašanje reorganizacije družbenega življenja

naše skupnosti. Glede tega je bila v preteklosti precej glasna Slovenska kulturno-gospodarska zveza s svojim govorjenjem o dvojnikih in trojnikih, ki jih je treba odpraviti, ter o potrebi po enem telesu, ki bi predstavljalo manjšino, ne da bi podrobneje razložila, za kaj sploh gre in kako si sama zamišlja prihodnjo organiziranost skupnosti, zato se je marsikomu porodil občutek, da gre enostavno za poskus ponovne vzpostavitve monopolov iz preteklosti. Z razvojem dogodkov v Sloveniji, ko je odhajajoča levosredinska vlada nizala neuspeh za neuspehom in je na koncu pogorela, kljub tesni zmagi ad hoc sestavljene Jankovičeve Pozitivne Slovenije na predčasnih volitvah pa se – kaže – obeta desnosredinska vlada, je ta agresivnost nekoliko pojenjala in se o odpravljanju dvojnikov in prisilnem zlitju v eno samo krovno organizacijo ne govori več.

V zameno sta v ospredje stopila slovenska deželna poslanca s predlogom o izvoljenem predstavništvu narodne skupnosti po načelu »en človek-en glas«. Ideja pravzaprav ni zrastle na njenem zelniku, saj sta samo oživila peticijo, ki jo je bilo že pred leti na to temo vložilo društvo Edinost, od takrat pa je spala spanje pravičnega v predalih deželne uprave. Zamišljal sem s rezervno, če ne s skepto, sprejeli v levih krogih narodne skupnosti, edina, ki se je takoj strinjala z zadevo, je bila stranka Slovenske skupnosti, k temu pa je treba dodati še marsikatero posameznika, ki so z odobravanjem ocenili pobudo na spletnih forumih, neuradna spletna anketa Primorskega dnevnika pa je pokazala, da se je velika večina sodelujočih izrekla za volitve v manjšini. Kako bo do njih prišlo, kaj bo delalo tako izvoljeno telo, ali bo imelo dejansko moč ali pa bo le nek nov organ, ki bo nekaj razsojal, pa ga ne bo nihče upošteval, pa tudi, ali je vse to le prikrit način preštevanja manjšine, vse to je še vprašanje. Kot je vprašanje sploh, ali smo sposobni nekaj takega urediti sami in ali ne bi bilo bolj smotrno, da bi glede tega uredila področje deželna uprava. Morda bi bilo res bolje, a spomnimo se, kako se je končalo zadnjič, ko je bilo predlagano nekaj podobnega: takrat je resda prišel predlog od tako imenovane Slovenske gospodarsko prosvetne skupnosti, ki je bila (ali še obstaja,

(dalje) ➡

Fil

Novela je bila priporočena na 39. literarnem natečaju revije Mladika

Zeleni zmazki so se peljali mimo mene. Le z veliko koncentracije so se v njih lahko zaznala drevesa. Nekaj časa sem strmela vanje, nato pa spet v svoj obris v oknu.

„Hej! Boš piškot?“ me je iz zamišljenosti zdramila Tereza. „Je vse v redu s tabo? Nekam žalostno gledaš.“

„Haha, ne skrbi... pravijo, da imam tak pogled vsakič, ko se zasanjam.“

„Aha, no, boš piškot ali ne?“

„Pa bom, če že vztrajaš.“

Z roko sem segla v vrečko in ponesla piškot k ustom. Čokoladni piškot, lahko bi si predstavljala, Tereza je nora na čokolado.

„Poglej, no, kakšen lep dan! Niti oblčka! Se ti ne zdi, da imamo srečo, da gremo ravno danes v Benetke?“ se je Tereza veselila in nastavljala obraz soncu, ki je bilo skozi okno. Le prikimala sem ji. Ni mi bilo preveč mar za ta izlet, a ker so me prijateljice cele tedne prosile, naj pridem z njimi, sem se jim le pridružila.

„Še deset minut pa bomo tam!“ se je oglasil nekdo iz sosednje vrste.

Dekleta so ena za drugo začela v svoje torbe tlačiti hrano, revije, ličila, knjige in vse, kar se spodobi, da imajo na daljših vožnjah s sabo.

Tudi sama sem vzela torbo, oblekla plašč in se spet udobno namestila v sedežu. Ko sem se spet želela posvetiti zelenim zmazkom, teh seveda ni bilo več: namesto njih se je najprej pojavila neskončna modrina, nato pa hiše, ki so se iz metra v meter množile. Vlak je vozil vse počasneje in hrup, ki so ga povzročali sopotniki, me je opozoril, da smo prispeli.

Vstala sem, pregledala, da nisem nič pozabila, in z velikim veseljem opazila, da je moja skupina že pri vratih. To se mi je že tolikokrat zgodilo, da bi bil že skrajni čas, da bi postala vsaj nekoliko bolj pozorna in pazljiva. Stekla sem proti njim, a žal na vagonu nisem bila sama in mi je stena ljudi preprečila, da bi jih dohitela.

Le zakaj so vrata na vlakih tako majhna? Čas kar ni hotel miniti ... mislim, da sem stala v vrsti celo večnost in gledala, kako se potniki z velikimi kovčki okorno premikajo skozi vrata, kako skupina babic s težavo pleza po visokih stopnicah in kako se je mlajša družinica odločila, da bo ravno pred mojimi vrati iskala izgubljenega otroka!

Končno sem prišla tudi sama na vrsto. Pomolila sem glavo skozi vrata in z najvišje stopnice gledala za dekleti: kot pričakovano – bila so že ob izhodu železniške postaje.

Nekaj ur pred tem, ko sem jaz verjetno ravno zaklepala hišo, je v eni izmed zakotnih ulic – v eni izmed tistih, kamor turisti nikoli ne pomolijo svojega radovednega nosu – v vlažni pritlični sobi spal deček.

Ovit v skoraj prozorne rjuhe je užival še zadnje minute spanca. Bolje rečeno morda sekunde, saj je le nekaj trenutkov za tem nanj skočil muc in svoj smrček potisnil v njegovo lice.

„Oh ne, pa ne, da je že spet jutro!“ je zagodrnjal in povlekel muca k sebi. Ta se je veselo nastavljal dečkovim rokam in predel.

„Zaaajtrk! Če boš jedel, se podvizaj!“ se je zaslišalo iz sosednje sobe.

➤ (dalje s prejšnje strani)

ne vemo) le privesek italijanske desne sredine, ostali v manjšini pa so to zavrnil. Dežela je zatem res uvedla tako telo, ki pa je ostalo mrtva črka na papirju, z nastopom nove levosredinske deželne uprave pa je prišlo tudi do deželnega zaščitnega zakona, ki je stvari uredil povsem drugače.

Pomislekov je zato razumljivo veliko, vendar bi bilo kljub temu vredno poskusiti, če zaradi drugega

ne, pa zaradi tega, da se vidi, v kolikšni meri je naša družba demokratična in angažirana. Priprava volitev terja namreč angažiranje, zanimanje in predvsem prostovoljno delo, po končanih volitvah pa sprejemanje rezultata in odločitev izvoljenega organa: morda bodo volitve v manjšini pokazatelj, koliko vsega tega je še med nami.

„Uh, mama je spet nervozna, da tako tuli ...“ je pomislil. Počasi in lenobno se je odkril in vanj je butnil mrzel zrak. S težavo je vstal in si nadel svoje običajne obleke: ponošene kavbojke in toplo široko majico. Zaspano je gledal okoli sebe, da bi odkril, če je še kaj pozabil. Najraje bi se spet vrnil v posteljo in v njej preživel cel dan, a je vedel, da žal tega ne more narediti, zato se je počasi odmajal v kuhinjo.

„No, si le vstal! Pojej hitro, čez tri minute moraš ven!“ ga je priganjala mama in proti njemu porivala skodelico čaja ter par prepečencev.

„Ampak mami, saj se mi pouk začne šele čez dve uri!“ se je pritoževal s polnimi usti.

„Tiste škatle moraš z Robertom odnesti v center, veš, da bi jih jaz, pa moram v službo. Prejšnji teden so že Sandro in Valentino odpustili, bolje je, da ne zamujam, ne bi bila rada naslednja ...“

„Vem, to si mi že vsaj desetkrat povedala.“

Ko mu je mama govorila s tem jeznim tonom, je dobro vedel, da jo v resnici to spravlja v žalost in neznanjsko skrbi, zato raje ni ugovarjal.

Pobral je svoj jopič, poljubil mamo na lice in zaloputnil z vrati.

Zunaj je bil zrak še bolj vlažen in mrzel. Včasih, ko je zapihalo, se je zdelo, da z zobmi gloda vse do kosti.

Roberto, star družinski prijatelj, se je ravno takrat s svojim starinskim čolnom počasi pripeljal do fanta.

Kot vsako jutro, ga je tudi tokrat pozdravil s svojim velikim škrbastim nasmehom in ustaljenim stavkom: „Kaj bo dobrega, poba?!“ ne da bi počakal na odgovor.

„Danes nimava veliko dela, ena ladja zamuja, tako da ni veliko tovora.“

Fant je skočil na čoln in odpeljala sta se naprej. Roberto je bil izredno zanesljiva oseba, to so vsi vedeli. Celo življenje je raznašal raznorazne tovore po trgovinah v mestu, najpogosteje v tiste z oblekami. Ker pa je bil mož že v letih, svojega dela ni več mogel opravljati sam: tako je vsaj razlagal, morda je pa v resnici samo potreboval malo družbe. Družbo je pa čisto vsakič lepo poplačal, kar je prišlo fantu izredno prav.

V nekaj minutah sta prispela v пристanišče. Škatle so ju kot vedno že čakale. Pridno sta jih naložila na čoln in se odpeljala proti centru mesta. Dečka je večkrat mikalo, da bi pokukal v eno izmed škatel, da bi videl, kaj pravzaprav raznašata, a si tega nikoli ni mogel dovoliti, saj ni hotel Roberta spraviti v težave. V pol ure sta vse raznesla v trgovine in fant je tudi tokrat dobil bogato napitnino.

„Te odpeljem v šolo?“ je vprašal Roberto in si medtem vezal vezalko.

„Hvala, a imam še uro časa, bom šel raje peš.“

„Le glej, da ne boš zamudil!“

„Haha, ne bom, Roberto, tako počasi pa že ne hodim!“

Roberto mu je požugal, skočil na čoln in se odpeljal.

Zadovoljen s svojim dnevnim zaslužkom se je fant zamišljeno premikal po ulici. Napotil se je proti železniški postaji, saj je bilo tam največ ljudi, med katerimi je rad hodil, še raje pa sedel na klopci in jih opazoval. Tako zatopljen v svoje misli ni videl, da ga na koncu ulice čaka presenečenje: veliki A s svojo bando. To je bil starejši fant iz sosednje šole, nihče ni vedel, kako mu je pravzaprav ime, vsi pa so se ga na smrt bali. Govorilo se je, da je že v osnovni šoli svojemu psu odrezal rep, čeprav je malokdo verjel tej zgodbi.

Ko je deček za seboj slišal korake, je bilo že prepozno. Obdali so ga in vsem se je na obrazu risal zloben nasmešek – večinoma narejen zato, da bi naredili vtis na velikega A-ja.

„Oho! Slišali smo, da si ravnokar dobil plačo! Koliko ti je dal tokrat dedek?“

„Toliko, kolikor ne boš ti nikoli pravično zaslužil.“

„Ooooh, ste ga slišali fantje? Zaničuje nas! Se vam ne zdi to nesramno? Poslušaj me, junak, v žepu imam prijateljico: izroči mi svoj denar, drugače bo ona rade volje nekoliko pobrskala med tvojimi rebri“ je končal stavek, iz žepa povlekel rdeč nožič in ga začel vrteti v rokah „predstavljam ti Berto“.

Približno v istem času sem jaz stopila z vlaka in se zapodila za svojimi prijateljicami ... Le zakaj je v Benetkah vsakič taka gneča? Nikoli nisem marala krajev, kjer je bilo natrpano ljudi. Čeprav je bilo še zgodaj zjutraj, sem ta dan vse bolj sovražila. Utirala sem si pot med množico, a se mi je zdelo, da sem vseeno prepočasna.

Ko mi je končno uspelo stopiti na svež zrak, sem obupano gledala okoli sebe, a zaman: moje skupine ni bilo nikjer ... Hitro sem iz torbe povlekla telefon, a kot je za take trenutke običajno: bil je ugasnjen. Še vedno si ne znam razložiti zakaj, saj sem ga še prejšnji večer dala polniti. Sekunde so minevale prehitro, telefon se je pa prižigal prepočasi. Ko je bil pripravljen, sem hitro v imeniku poiskala Terezino ime. Hitro! Zeleni gumb in telefon na uho! Upala sem, da le niso že predaleč. Ni mi bilo jasno, zakaj še nič ne zvoni ... odmaknila sem telefon od ušesa in ga pogledala – spet je bil ugasnjen. Histerično sem začela pritiskati po tipkovnici, da bi ga ponovno prižgala, a zgleda, da se je odločil, da bo ravno danes stavkal. Ja, ta dan sem res sovražila iz dna srca.

Še okraستي bi me morali in štrbunkniti bi morala v vodo – samo to bi lahko poslabšalo moj položaj.

Jezno sem se sesedla na stopnišče pred postajo. Buljila sem v prazno in čakala, da bes izpuhti iz mene. Kot po navadi se nisem spomnila ne naslova razstave ne imena kraja, v katerega so se punce napotile, kaj šele, da bi znala sama priti do njega, tipično moje.

Po nekaj minutah so se mi misli zbistrile in odločila sem se, da je neumno dan zapraviti na mrzlih stopnicah železniške postaje, zato sem vstala in si začela ogledovati okolico. Medtem ko sem čakala na genialno idejo, ki bi mi popestrila dan, sem se odpravila na sprehod ob kanalu.

Hodila sem in opazovala vrste ljudi, ki so čakali, da stopijo na vodni avtobus, turiste, ki so na gondolah tekmovali, kdo bo naredil več slik, in domačine, ki so hiteli čez mostove.

Vedela sem, da ne smem preveč s poti, saj bi bilo res neprimerno, da se izgubim, a sem vseeno zavila v eno izmed ozkih ulic, ki so gledale proti kanalu. Njen skrivnostni videz me je preveč mikal.

Počasi sem se pomikala in radovedno kukala v izložbe malih trgovinic. Brezskrbno sem se sprehajala po praznih uličicah in mostičkih ter pustila mislim, da so same plesale po moji glavi.

Naenkrat pa je moja pozornost priklicala scena na koncu ene izmed prečnih ulic: ena postava se je zvijala na tleh, druge štiri, morda pet, pa so se sunoma oddaljevale.

Veliki A se je smehljaj, saj je vedel, da fant ne ve, kaj naj odgovori. Nepričakovano, pa se je ta z vso silo zapodil v nasprotno smer, upajoč, da jim bo ušel.

Žal pa sta ga druga dva pajdaša prestregla in neusmiljeno zvrnila na tla. Veliki A je prišel do njega in ga močno brnil v rebra, da bi preprečil ponovni poskus pobega.

„Misliš, da boš tako kaj dosegel?“ je mirno dejal. Nogo mu je grobo položil na prsi in z glavo pomignil enemu izmed prijateljev. Ta se je sklonil in iz žepov izbrskal ves denar.

„Mislim, da je to vse.“

„Lahko si vesel, da se te ni lotila tudi Berta. No, pojdimo. Za danes smo opravili.“ je ukazal A.

V slovo je še vsak član tolpe fantu namenil močno brco in se nato ubogljivo podal za velikim A-jem.

Deček je hlatal za zrakom in upal, da bo bolečina čim prej minila. Ni hotel vstati, samo čakal je, da se bo zbudil iz more in odkril, da tega dne v resnici ni bilo.

V prsih ga je pa še naprej zbadalo in vsak vdih je bil grozno boleč. Ni opazil, da se mu je z druge strani plašno bližala senca.

Nezaupljivo sem se pomikala proti ležečemu dečku in radovedno poskušala ugotoviti, kaj se je zgodilo.

S težavo je dihal in zdelo se mi je, da čaka, da ga bo kdo rešil teh muk.

Ko sem bila dovolj blizu, da je zaslišal moje korake, je dvignil obraz in njegove zelene oči so se zapičile vame.

„Je s tabo vse v redu? Naj pokličem rešilca?“

Strmel je vame in nato le tiho odgovoril: „Ne, ne, saj ni tako hudo.“

Ni me prepričal, a vseeno nisem vztrajala.

„Ti lahko vsaj pomagam na noge?“ Ni mi odgovoril a sem mu vsekakor ponudila roko. Nekoliko je okleval, nato pa le zgrabil mojo dlan.

Vstal je in me nezaupljivo gledal. Mislim pa, da je bil moj pogled zelo podoben. Nihče ni vedel, kaj naj zdaj.

„Hm, kako ti je ime?“ sem nerodno poskusila razbiti nelagodno tišino.

„Oh, ne maram svojega imena, kar Fil mi reči.“

„Aha Fil, naj te kam pospremim? Bi rad koga poklical, naj pride pote?“

„Ne ne, v šolo bi moral, a ne grem tak ... Domov se pa raje ne vrnem pred mamo. Mislim, da si zame naredila že dovolj, najlepša hvala. Pri nas je malokdo do tujcev tako prijazen,“ je zamrmral.

Butasto se mi je zdelo še naprej siliti vanj, nisem ga pa mogla kar pustiti na cesti.

„Te lahko vsaj povabim na kavo? Ne bo ti škodilo, če greš na toplo. Jaz imam pa itak cel da na razpolago in bom vesela malo družbe.“

Nekaj časa je buljil v tlakovce, nato pa le prikimal.

Stopila sva po ulici in vstopila v najbližjo kavarno. Pri nizkem plešastem možicu sem naročila dve kavi in se pridružila Filu, ki je že sedel pri mizi v kotu.

„Mi boš kaj več povedal o sebi? Da bom vsaj vedela, komu plačujem kavo,“ sem se mu nasmehnila „Kdo te je pa tako grdo pretepel?“

Nisem razumela, če mu je le nerodno ali o tem sploh noče spregovoriti.

„Veliki A in njegova tolpa, to neprestano počnejo. Le da so me danes presenetili, saj po navadi ne krožijo na tem koncu.“

Rada sem pomagala ljudem, a se v taki situaciji še nikoli nisem znašla in pojma nisem imela, kaj naj mu odgovorim.

„Kaj pa ti počneš v teh zakotnih ulicah? Ne zdiš se mi ravno domačinka.“

Presenetilo me je, kako je postajal vse bolj zgovoren.

„Saj nisem. Kolegice so me zvlekle na razstavo ... Žal sem jih pa na poti iz vlaka izgubila, ostala sem brez baterije v telefonu, njihovih številčk pa ne znam na pamet, da bi jih od drugod poklicala, naslova in imena razstave se ne spomnim, tako da sem se name-ravala izgubiti v Benetkah, da bi preostali del dneva lahko porabila z iskanjem poti do postaje.“

Fil je planil v smeh. „Res super taktika. Se ti ne zdi škoda zapraviti cel dan na tak način?“

„Hmmm, morda res.“

„Imam boljšo zamisel!“

„Ti kar predlagaj ...“

„V zameno za kavo in prijaznost ti bom kot pravi vodič razkazal mesto!“

„Lahko bi, a sem vse te znamenitosti že večkrat vi-dela. ..Ne bo mi pa žal, še nekaj časa preživeti v družbi. Koliko si pa pravzaprav star?“

„Čez mesec dni bom šestnajst. Sem še premlad za vodiča?“

„Hah sploh ne. Mislim, da boš veliko bolj zabaven od starčkov z dežnički in zastavicami, ki sem jih običajno poslušala.“

„Si pripravljena?“

Plačala sem kavo, si nadela plašč in sledila Filu iz kavarne.

„Kam greva?“

„Na Trg svetega Marka!“

„Uh, tam bo nabutano ljudi, si res prepričan?“

Prikimal je in skoraj stekel po ulici. Če bi komu povedala, da je še pred pol ure Fil ležal na tleh in se zvijal v bolečinah, mi prav gotovo ne bi verjel.

Vodil me je po ozkih ulicah in zdelo se je, da bi jih tudi miže brez težav prepoznal. Komaj sem mu sledi-la, tako hiter je bil njegov ritem.

Celo pot ni nič rekel, samo njegove oči so se za-iskrile vsakič, ko me je pogledal.

„Še malo pa bova prispela!“

Res sva v nekaj minutah stopila na trg. Poln je bil turistov, prodajalcev in golobov.

„Kaj pa zdaj gospod vodič? Mi boste povedali vse o zgodovini trga?“

„Ah kje pa! Zgodovina mi ni nikoli šla od rok ... Poleg tega pa mesto veliko bolje spoznaš, če znaš gle-dati njegovo sedanost. Srce, bistvo vsakega mesta so ljudje, ki v njem živijo. Brez njih bi bila tudi vsa prete-klost pravi nesmisel.“

Nisem mogla verjeti, da lahko tak preprost fant nekaj takega pove.

„Ta trg, se mi zdi najboljše zrcalo Benetk. Pridi, ne-kam se bova usedla.“

Prijel me je za roko in med množico zvlekel ob rob trga. Tam so bila na kupu postavljena stojala, ki jih v primeru poplav postavijo, da lahko ljudje po njih hodijo, ne da bi se zmočili. Fil se je usedel na vrh kupa. Sledila sem mu in radovedno čakala. Ni mi bilo jasno, kaj bova počela.

„Poglej, koliko ljudi. Vsak izmed njih ima svo-jo zgodbo. Vsaka izmed zgodb je zelo zapletena in marsikatero se med seboj prepletajo. Vse skupaj pa ustvarjajo tako imenovano zgodovino. Smešno je, kako se vsi osredotočamo na velike dogodke, nihče pa ne pomisli, kako do njih pride. Nihče ne pomisli, da se vse začne pri vsakdanjem življenju ljudi, zato večkrat sedim tukaj in poskušam iz ljudi razbrati nji-hove zgodbe. Poglej gospo v rjavem plašču. Hm, ta je prav gotovo domačinka. Ravnokar je bila pri frizerju. Počasi se sprehaja po mestu in poskuša dajati čim bolj eleganten videz. Rada bi bila kot njene prijateljice, le da njen mož nima dovolj denarja, da bi ugodil vsem njenim željam in zahtevam. In poglej, kako grdo naju je pogledala! Prav gotovo ne mara mladih, vsaj ne ta-kih, ki ne spadajo v njen „sloj“...“

„Haha Fil, vse si si izmislil! Sploh naju ni grdo po-gledala!“ sem se zasmejala.

„No, pa ti poskusi. Povej mi njeno zgodbo.“

Želela sem še jaz poskusiti, a začeti je bilo veliko težje kot je zgledalo ... ni mi tako teklo kakor Filu.

„Torej ... Gospa je vdova. Njena pokojnina je bolj revna, zato se mora zadovoljiti s cenenimi oblačili. Po mestu se sprehaja, ker doma nima družbe in upa, da bo tu koga srečala. Pogled na naju jo je pa zbolel, saj se spominja na svojo mladost ...“

„Glej no, glej, saj nisi tako slaba!“ me je dražil Fil.

„Kaj pa tisti gospod z brki?“ sem bila radovedna.

„Huuuu, on pa dela v banki. Danes so ga povišali, zato se mu na obrazu riše tak nasmešek. Hiti domov, da bi ženi povedal krasno novico. Tu mimo je prišel, da bi za otroke – točneje za svoje tri sinove – kupil nekaj sladkarij. Vidiš žensko, ki jo je pozdravil? Veš, kdo je ona?“

„Ona je njegova bivša ljubezen iz mladih let. Zanj je le še stara znanka, ona ga pa še vedno ni prebolela. Poglej, kako gleda za njim, revica. Hotela je na miren sprehod, ker je pa srečala njega, bo potem stopila v najbližjo slaščičarno, nakupila goro slaščic in cel po-poldan preživela v njihovi družbi. Zato je tudi tako okrogle postave, vsa ta ljubezenska razočaranja so jo totalno uničila. Ko je bila mlada, je bila po mojem dek-le prijetnega videza.“

„Joj kako si pesimistična!“

Več kot uro sva sedela in si pripovedovala izmi-

šljene zgodbe o mimoidočih. Čas je tako hitro mineval, da me je moral želodec opozoriti, da je morda čas za kosilo.

„Greva jest? Ali moraš kam drugam?“

„Nikamor se mi ne mudi. Kaj bi rada jedla?“

„Predlagam pizzo.“

„Kakor želite gospa.“

Fil je skočil na noge in me spet med množico vlekel proti drugi strani trga. Vodil me je po meni neznanih ulicah in me nato popeljal v pizzerijo, iz katere je krasno dišalo.

„Tu imajo najboljše pizze. Se usedeva? Ali neseva pizzo stran in jo pojeva kje drugje?“ je vprašal in me porinil pred natakarico.

„Lahko greva kam drugam jest. Kam pa?“

„Poznam kraj, kjer bova lahko nemoteno jedla ... Le nekaj minut stran je od tu.“

Naročila sem dve navadni pizzi. Tako lepo je dišalo, da sem postajala že pošteno lačna.

Ko so ju nama spekli, sem vzela v roke kartonasti škatli in sledila Filu spet na cesto. Zaradi stalnega hitenja za njim so me stopala začela boleti, a me je radovednost še vedno gnala naprej.

Prispela sva na osamljen park ob morju. Mimoidočih je bilo bolj malo in niso nama posvečali pretirane pozornosti. Namestila sva se na eno izmed klopi in se lotila pizze.

„Še je topla. In povohaj, kako lepo diši. To je najboljši del vsakega obroka. Pričakovanje je vedno slajše od trenutka, ko zeleno stvar dobiš. No ja, tudi prvi ugriz je odličen ... Trenutek, ko se jezik dotakne hrane in začutiš različne okuse: lahko bi jih primerjal glasbilom, ki ti vsak posebej igra v ustih drugačno noto. Nato se pa prepletejo v celoto in ti kot orkester izvajajo skladbo okusov ... Kajne?“

Le kaj naj bi mu odgovorila? Le zasanjano sem prikimala. Tako zelo me je očaralo, kako se zna Fil tako posvetiti malenkostim. V vsakem trenutku vsakdanjega življenja on vidi umetnino. Mislim, da bi lahko cele dneve sedela ob njem in gledala svet z njegovimi očmi. Tako zelo je bil drugačen, tako lepši, poseben ...

Počasi sva v tišini glodala vsak svojo pizzo in uživala ob vsakem ugrizu.

„Ooh, kako bučijo danes valovi. In v zraku se voha jesen.“

Poskusila sem se koncentrirati, da bi še jaz zaznala vse to kot on, a mi ni uspevalo najbolje. Vohala sem le neprijeten vonj po morju.

Fil je opazil, da mi to ne gre pretirano od rok, bolje rečeno: od ušes in nosa.

„Zapri oči, morda bo lažje“ je dejal v smehu „najprej usmeri pozornost v sluh, nato pa mu dodaj še vonj. Boš videla, da ti bo šlo!“

Čeprav so se mi take stvari z zaprtimi očmi vedno zdele smešne in brezzvezne, sem ga ubogala. Udobno sem se namestila na klopi in zamižala.

Poslušala sem valove. Počasi so se začeli med seboj razlikovati. Nekateri so bučali narahlo, drugi so se z vso silo zaletavali ob zid, spet tretji so imeli izredno globok glas. Vsak izmed njih je hotel priti na vrsto in se predstaviti. Občasno se je zaslišalo žvrgolenje ptic, ladij in barčic, ki so vozile mimo, nato koraki ljudi, spet potem odmev glasov otrok, ki so se igrali v daljavi in za zaključek še zvonovi. Ja, vse to je bilo veliko boljše od kateregakoli koncerta.

Dovolila sem še ostalim čutom, da povejo svoje. Globoko sem vdihnila in zavohala tisti vonj, ki mu je Fil pravil jesen. Suho listje, oblaki, zemlja in trava pod mojimi nogami, lesena klop, imela sem občutek, da lahko vse to zaznam. Z roko sem se dotaknila klopi in pod prsti začutila grčo, nežno sem jo pobožala in miže poskušala ugotoviti, kakšne oblike je.

Vse se mi je zdelo tako popolno. Le zakaj tega nisem odkrila sama? Zakaj nas tega niso učili v šoli?

Ali ni absurd, da mi je svet v taki obliki predstavil deset let mlajši fant?

Izkazalo se je, da se je ta, na začetku tako obupen dan, prelevil v najbolj očarljivega in poučnega.

Čeprav sem imela le še nekaj ur na razpolago, sem si želela od Fila čim več naučiti. Komaj čakala sem na naslednjo lekcijo.

Lep del popoldneva sva presedela v parku in se pogovarjala o tem in onem. Povedal mi je o svojem življenju, o očetu, ki jih je zapustil, o mami, ki se zelo trudi, da bi spet imeli običajno življenje, o svojem delu, o šoli ...

V primerjavi z njegovim se je moje življenje zdelo prav dolgočasno in brez kakršnekoli težave. Sploh mi ni bilo do tega, da bi govorila o njem. Stvari, zaradi katerih sem se po navadi pritoževala, so se mi sedaj zdele totalno nesmiselne.

„Ne zdiš se mi srečna,“ je naenkrat izustil in njegove zelene oči so me spet prebodle.

„Hah, si spet domišljaš zgodbo, ko gledaš neznanke?“

„Mogoče ... Zdi se mi, da je tvoje življenje navzven čudovito. Pri svojem delu si vedno uspešna, vsi te hvalijo, ljudje uživajo v tvoji družbi, ti pa s sabo nekako nisi zadovoljna, naveličana si vsakdanjega življenja in bi se rada posvetila novim odkrivanjem ... sem zadel?“

Kako mu je uspelo, ne vem. Vem pa, da so me te njegove besede zabodle veliko globlje od njegovih oči. Brez dlake na jeziku je v minuti povedal vse, česar si jaz v nekaj letih nisem mogla priznati.

„Ne vem, če si res.“

„Oooh, ne laži mi. Iz oči se da marsikaj razbrati. V njih vidim navdušenje, ko se pogovarjava in sanjariva, ko pa pripoveduješ o sebi, si nekako neprepričana, zamišljena, kakor da bi si želela, da bi vse, kar si naredila, izpeljala drugače. Morda se pa vseeno motim ...“

„Si kdaj pomislil, da bi šel za detektiva?“ sem ga podražila, da bi odvrnila pozornost od sebe.

„Oh ja, večkrat. Le da pip ne maram preveč.“

„Hahaha, kdo je pa rekel, da moraš kaditi pipo?“

„Vsi pravi detektivi imajo pipo! Če je nimaš, spadaš med tiste bolj povprečne.“

Popoldne se je počasi nagibalo h koncu. Že dolgo se nisem tako nasmejala, kot tega dne s Filom.

Najini pogovori so obravnavali vse mogoče teme in čisto pri vsaki sem se neizmerno zabavala.

Mislim, da sem bila na ta dan zares srečna.

„Saj ne morem verjeti! Poglej, koliko je že ura!“ panika me je zgrabila, ko sem pogledala na zvonik.

Čez manj kot uro bi moral odpeljati vlak, in da bi še prej našla svojo skupino, sem se morala takoj odpraviti proti postaji.

„Pospremil te bom. Ne bi bilo pametno, da se sedaj res zgubiš,“ me je zbodel Fil.

Zaradi njegovega poznavanja bližnjic sva razmeroma hitro prispela na železniško postajo.

Vozovnico sem že imela in tudi svoje kolegice sem prepoznala od daleč na petem peronu. Čakalo me je še samo slovo od Fila.

„Hm, nič. Vračam se domov. Najlepša hvala za družbo in lep dan.“

Nič mi ni odgovoril, le smehljaj se mi je.

„Upam, da se bova še kdaj srečala. Tu imaš mojo številko, če bi me kdaj poklical.“

Vzel je mojo vizitko in jo spravil v žep raztrganih kavbojk.

Vse besede so se mi zdele odveč. Strmela sva drug v drugega in se na koncu le objela. Objem je bil tako iskren in spontan, da sem imela občutek, da objemam mlajšega brata.

„Pazi, da na poti do doma spet ne izgubiš svoje skupine!“ mi je rekel in se nasmehnil.

„Pazi, da te na poti do doma ne bo spet kdo pretepel!“ sem mu odgovorila.

Pomežiknil mi je in se obrnil. Zagledala sem se

v njegov obris, ki se je vse bolj manjšal. Kmalu mi je množica ljudi zastrla pogled in Fil je izginil.

Zelo nerada priznam, a po licu mi je stekla čisto majhna solza.

„Kje si pa ti hodila? Ali si zmešana? Skoraj bi me kap, ko sem videla, da te ni! In kje imaš telefon? Vsaj stokrat sem te klicala!“ je panično drdrala Tereza, ko me je zagledala.

„Umiri se, saj sem še živa. V telefonu mi je zmanjkalo baterije, oprost.“

„Ne ne, prav nič nisem mirna. Lahko bi te oropali, morda celo ugrabili! Le kje si se potikala cel dan?“

„Spoznala sem dečka, ki mi je razkazal mesto.“

„Ah tako, in kaj sta počela ves ta čas?“

„Nič, sprehajala, pogovarjala ...“

Ni se mi ji dalo razlagati; po vsej verjetnosti ne bi razumela. Take moje dogodivščine so se njej vedno zdele nevarne, nepremišljene ali dolgočasne.

Na vlaku sem se utrujeno sesedla na svoj sedež in čakala na odhod.

Ko je odpeljal, sem se zatopila v zvok, ki ga je proizvajal ob drgnjenju tirnic. Kot bi mi pel uspravko ... In res sem zaspala.

Ko smo prispeli, me je Tereza, ki me je celo pot budno nadzirala, zbudila. Ni me več spustila izpred oči in pospremila me je čisto do doma.

O Filu in tem nenavadnem dnevu sem premišljevala cel večer. In tudi naslednjega dne se mi je večkrat prikradel v misli.

Pravzaprav se nanj spomnim zelo pogosto. Tudi sedaj, ko je minilo že več kot kakšno leto od najinega srečanja, se mi zgodi, da na avtobusu, na glavnem trgu ali kje drugje zasanjano strmim v ljudi in si domišljam njihove zgodbe. In ko sem sama, si večkrat privoščim trenutek miru in svojim čutom dovolim, da totalno prisluhnejo svetu, ki me obdaja.

Fila nisem več videla in tudi poklical me ni. Včasih se sprašujem, kaj počne in kako se ima. Še sedaj se mi zdi neverjetno, kako me je lahko samo en dan z njim tako spremenil. In čeprav me dejstvo, da ga po vsej verjetnosti ne bom nikoli več videla, nekoliko žalosti, se počutim srečna, da sem ga spoznala. Vedno bolj sem prepričana, da bi ga moral vsakdo spoznati in preživeti dan z njim.

Fila, ki me je naučil, da se najslajši del življenja skriva v malenkostih, bi rada zabeležila in delila s svetom, da ne bo živel samo v mojih spominih. Morda bi lahko o njem napisala zgodbo?

Irena Žerjal

Peta Avenija in smrtne zagate

(ali »marmelada newyorških kolačev« - 2. del)

»Kje je moja torbica?« govori grozeče in bedasto.
»Kaj?«

»Kje je moja torbica?« Zdaj je Evica popolnoma jezna.

»Jaz imam svojo ves čas na kolenu, ker sem vraževerna, oziroma, malo čudaška!«

»Kje je moja torbica?«

Tudi mene preplaši razjarjenočudni preplah. Pogledam desno, levo, pod mizo, na sedeže, na vse, kar bi lahko bilo pozabljeno pri Evičinem iskanju torbice, in predvsem njenih vsebin!

»Vprašam: KDO JE VIDEL MOJO TORBICO?«

Tedaj tudi mene spreleti huda slutnja!

Vsi iščemo rjavo usnjeno torbico, novejšega modela Gucci, prav tisto, ki jo ponavadi nosi na ramenih, v razred, v zbornici, skratka, oguljena profesorska pritilina, ki jo je lastnica vzela tudi na izlet.

Je ni!

»Morda si jo pustila na stranišču, ko si si umivala roke!«

Hlastno preteče celo podzemsko halo, proti stranišču, kjer je morda pozabljena stvar! Prekleta pozabljivost, nepredvidnost, zaupljivost!

Trdno držim pas moje neugledne mandarine¹ na kolenu, zares zaskrbljena nad nadlogo, ki je v vsakem vlemestu logična bolj kot vse drugo! To travmo poznam, ker so mi o kradljivih organizacijah pripovedovali tisti, ki so bili okradeni v Moskvi, Petersburgu, v Pragi, Rimu in še drugod. Zdaj je ta ujma prizadela mojo najdražjo sopotnico, sveti Bog, sredi tujega kontinenta, med tujci! Konec je našega muhastega kroženja, udobnega ogledovanja redkih umetnin, kulturnih ustanov, ne, sedaj smo v šmornu!

»Ne jokaj, pravim ti, da bomo vse uredile!«

Dopoldne so uradi za izgubljene ali ukradene predmete odprti! Popoldne ne. Ko se vse tri oglasimo na pristojni postaji, nas dežurni uradni potolaži, češ da ni nič neobičajnega, če si žrtev kradljivcev, saj je take golazni preveč in so se nanje tudi oni, možje postave, že zdavnaj privadili!

»Če se vam je to zgodilo,« nam razlaga službujoči uradnik, »potem izpolnite te uradne listine, vsoto denarja, ker včasih ukradejo samo denar, torbice pa pustijo v poštnih nabiralnikih, tu imate prosilni list za nadomestno izkaznico, na ustreznem turističnem uradu uveljavite zavarovalnino, težave bodo le z letalsko vozovnico!«

»Ki sem jo pustila, na srečo, v hotelu!«

Sreča v nesreči. Tudi potni list je imela posebej, v manjši torbici v hotelski sobi. Ves denar se ji je zdel malenkosten, v primerjavi s tem, kar je izguba osebne izkaznice, zdravstvene knjižice, no, prijaviti, pokomentirati, overoviti, potelefonirati, si oddahnemo! Glavna Evičina skrb je v tem, da je brez ficka! Kot je popolnoma jasno, jo vzamem pod svoje okrilje.

»Torej ni tako brezupno,« žgoli Zdenka, »ženska vzajemnost velja, saj bi se lahko isto pripetilo tudi meni, ali pa tebi!« se spogleduje z menoj.

»Nič, pojejmo sladoleđ, potem pa izginemo v drugi Guggenheim, pa čeprav peš čez drn in strn!«

Se šalim, ustavim taksi, sedemo vanj, v desetih minutah smo pred Guggenheimom iz stare dobe, na repu vrste, ki čaka pred elipsasto zgradbo.

Evica je zaskrbljena in mršči čelo. Skušam zbijati šale, a izpadejo izven. Neumestno.

»Pozabiva na ti dve uri,« me tolaži.

Ne govorim nič več. Tudi ne predavam, kot je moja navada o literaturi in slikarstvu, od daleč so namreč vidni akvareli mojega dragega slikarja Kandinskega. Obožujem njegove slike in se umiriva.

1 Torbica z modrim znakom »MANDARINA«.

»Dobro, da so oni vseeno poskusili s helikopterji!« Zdenka nekoliko žalostno pove to, kar misli med vrsticami, da je namreč v tisti skupini naše tovarišije, ki ni poletela s helikopterji. Uh, saj sem si mislila, da stremi po višinah, in ji je morda najina družba v bistvu le nujna alternativa. Enemu od tistih, »ki so poleteli s helikopterjem«, je v težki situaciji pomagala do družbene promocije, sedaj pa se je otresa.

Nič je ne bom povprašala kaj in kako, dovolj solidarnosti je treba namenjati preplašeni Evici, in to ona natančno pretehtava.

»Pozabiva na ti dve uri!« me tolaži.

Ne govoričim več. Morda sem zares potrebna vsaj tolike tolažbe, kolikršne je potrebna ona. Ogledamo si predvsem dadaiste. Cela dvorana, verjetno najbolj skrbno izbrane in med seboj usklajene slike tistih likovnih in besednih anarhistov, ki so se iz diktatorske Evrope preko Švice rešili v Novi svet. V tem je Amerika zaslužna. Se je rešil moj predragi Hans Arp, Moholy-Nagy, Delanyjeva, Mirò! Vsi iz Ažbetove šole!

Sedimo na galerijskih stopnicah, utrujene, kajpak.

»Cilj tega mojega potovanja je neka knjižna novost. Ste kje opazile kakšno pomembno knjigarno?«

Zdenka mi proži deplian pred nos. Knjigarne so, in sicer v bližini, le potruditi se je treba. In še zabavamo se, ker se je iz prašnega Zdenkinega nahrbtnika na lepem pokazal fotografski aparat, s katerim naju z žalostno, a fotogenično Evico snema prav do vhoda v knjigarno na ne vem kateri aveniji. Evica je medtem postala židane volje in se norčuje na račun »sophisticirane družbe, ki leti s helikopterjem«. Mi pa, da smo učenjakinje, ki iščemo v knjigah kamen modrosti. Ti kamni modrosti, do katerih pridem potem, ko preberem vsaj sto naslovov v pravem podzemlju knjig, niti niso dragi, pa čeprav jih je treba plačati v dolarjih.

Zatem, ko v mrežasti torbi tičijo vse moje knjižne dragocenosti, se spravimo v verjetno najbolj umetniško ulico, kjer tiči galerija poleg galerije v sodobnem vrtincu mešetarije s starimi in novimi slikami, pa tudi drugačnimi likovnimi deli, med katerimi, se mi zdi, marsikaj spada v nepomembni kič. V teh trgovinah se sprošča kaotično ocenjevanje likovnih del. Nekateri galeristi določajo ceno in uspešnost po samo njim umljivih kriterijih, ker je to stoletje nepredvidljivo v vsem. V zadnjih časih se ta, »newyorška formula«, dogaja tudi na vseh področjih človeškega udejstvovanja po Evropi.

Zdenka pove kar na glas: »Hm, nedaleč od monetarnega mogočništva se oblikuje tudi umetniško mogočništvo!«

»Saj se nahajamo v deželi, ki si je »kolosalno« izmislila kot nekaj simboličnega, a si generacije izseljencev kopičijo zdravila proti domotožju prav s tem, da sproti ustvarjajo »nekaj kolosalnega« na vsakem koraku.«

»To je nonsens!«

»Taka dežela, ki je po meri našega včerajšnjega avtobusnega vodiča.«

»Točno, ne pa za take, kot smo me! Tokraj »luže« se tako slabo počutim, kot bi bila na tujem, čeprav kolovratim vsako poletje po takozvanih deželah, ker sem radovedna, kakšne navade ima ta globus! Če bi morala ostati med temi nebotičniki, bi bila sposobna podeseteriti svojo ustvarjalnost, a bi bila vsak dan nesrečna, bolj, kakor sem v svojem rojstnem kraju... Tu je pač »denar, sveta vladar«, se repenči s poceni pregovori.

»Kaj bi se, strina stara, bala za svojo starinsko Evropo! Morda bi se ti na teh lepih drevoredih celo bolje obrnilo dolgočasno življenje, ki te čaka doma!«

»Doma me pričakuje moja vnukinja, tebe pa lahko kadarkoli omreži družinsko življenje, če si ga boš hotela izvoliti!«

»Oh, najprej diploma!«

Obedve imata prav in nimata prav! Evropa je zibelka modrosti, če po njej hrepeniš! Ni cirkusantska, niti zabavna ni. Tu pa se lahko sprostiš, saj je vse, kar je v Združenih državah otipljivega, imenitno, reprezentativno, a predvsem mogočno. Kje je duša?«

»Vsak jo prinese s seboj!«

»Kot denarnico, ki so ti jo ukradli? Drugim izmaknejo dušo, če ni denarnice!«

»Oh, to onegavljanje s takoimenovano neumrjočo dušo! Kdaj se bomo odločili ter ločevali družbeno od verskega?«

»Ako bi imel tisti tat, ki se zdaj masti s tvojim denarjem, le senco kakršnekoli duše, bi ti pustil vsaj staro torbico in dokumente.«

»Kaj pa, če jih bo rabil za svojo ilegalno priseljenko? V velemestih mrgoli ljudi, ki so pribežniki brez dokumentov.«

»Dokumente bom obnovila. Denar si bom zaslužila, torbica pa je bila dragoceno darilo ljubljene človeka.«

»Oh, ljubezen!«

»In darežljivost! Bila je avtentična, torej celo drage sorte, več vredna kot vse zlato na tebi, draga Marjanka!«

Čutim, kako mi zapestnica, verižica in uhani težijo kot kakšen stari greh.

»Ve se pa znate pogovarjati samo o materialnih stvareh, kar pomeni, da dušice že po kapljicah izpuhtevajo iz vaju!«

Zagledamo poulične komedijante. Uprižarjajo skeč v kozmonavtskih oblekah, nekateri igrajo jazz na srebrne

trobente. Izvajajo že znane trike, a tudi nove žonglerske finte. Vpletajo za ceno nesramne vsiljivosti mimoidoče in gledalce v svojo igrico. Starejši komedijant kobaca naravnost proti meni svoje ogromno telo, jaz pa se skrbno umikam. Prešine me strah, če niso oni, na teh ulicah doma, sposobni okraštati s popolno virtuoznostjo vsakega naivneža. Gledalci se smejejo mojim izmikanjem, nakar jaz zgrabim Evico za roko in jo v diru, vso preplašeno, vlečem skozi največjo množico ter, smuk, v najbolj skrito luknjo, kjer je labirintska sladoledarna. Zdenka naju bo že izsledila, saj je dobro videla, v katero smer sva stekli. Poiščem v lokalu najmanj opazen prostor in pošljem Evico, naj pokliče Zdenko, če ni mogoče opazila, kam sva vstopili. Kmalu se široko nasmejani mladenki prismeteta in se šalita na moj račun.

»Zakaj se tako bojiš debeluharjev?«

»Lahko bi bil suhec, a z istimi nameni: da me okraedel!«

»Ti si dobila preganjalno manijo namesto mene, buš!«

»Nemara bo res!«

Vse tri govorimo glasno, kar si, recimo, sredi Trsta ne bi upale.

Zaman se sprašujem, zakaj me je napadla panika.

Zdenka je nekam jezna, ker ni bilo naravno tako dirjati skozi Manhattan, kot da hitimo na zadnji vlak.

»Saj smo se lepo posladkali!«

»Zakaj v takem diru? Si se mar zbala, da bo pošel sladoled? Le kaj te je pičilo?«

»Ne pičilo, prestrašilo! V taki gneči je najlažje izgubiti še eno torbico ali tvojo verižico!«

Tako smo bile še bolj preplašene. Postajam tudi jaz panična, česar ne bi smela izdati, najmanj zdaj! Saj smo se komaj vživele v turistično vzdušje!

Zaman se sprašujem, zakaj me je napadla panika.

Skušam biti nepredvidljiva z domislico: pojdemo v kakšen boljši lokal.

Izkaže se, da tako poveličevani in imenitni lokali niso daleč, le malo pešačiti bo treba, čeprav smo zadihane. Po nekaj minutah se Evica ustavi in se odloči, da gre počivat v hotel. Tudi preoblekla se bo. Snidemo se zvečer. Z Zdenko dirjava dalje.

(se nadaljuje)

David Bandelj

Trenutki za spomin

Pesmi so prejele tretjo nagrado na 39. literarnem natečaju Mladike

ALIVE

Po ljubljanskem Tivoliju ni klopce brez svojega parčka
ni niti drevesa brez

gledam razstavo Alive
ogromno slik živali
panoji ki skrbijo za to da bomo osveščeni o tem koliko svinjamo naš planet

sedim pod sliko rdečeoke pege ko to pišem
ne vem zakaj
me prime da grem in pred mano mladenič vrže piksno na tla

koliko kg smeti že proizvaja vsak izmed nas

hodim prek gozdiča kamor se hočem spet usesti
spodi me veverica ki se mi približa in skoraj reče
prišel si v moje področje

tam nekje starejša ženska krmi ptice

nič ne bo

grem se zopet usest k rdečeoki in berem napise o tem da je na svetu kar milijarda ljudi ki ne zna
ne brati ne pisati

STRAN IZ DNEVNIKA

Danes bi
lahko bil

lahko bi ga
šel poslušat

kanonik ki
obhaja

nič se
med sabo
ne sklada
morda je

navaden 4. december

pa grem
raje

nosi debel
prstan z
ametistom

svet izbral
napačno
pot

pa ni

v stolnico

ker je Umberto Eco
v Ljubljani
(prejema častni doktorat)

ni niti
tam

ko odhajam neizpolnjen

ni miru

je
Ljubljana
v lučkah
in vrvežu

RANE

Listam
knjige
v
Konzorciju

eden mojih
najljubših športov

od nekod pride
k pultu Tone Pavček

(nikoli mi ni
deloval
tako odločno)

uslužbenki očita
da knjige njegovega sina Marka
še ni v prodaji

v največji ljubljanski knjigarni ko pa je pri Mohorjevi že dva tedna
Potterja pa ja prodajate
to je za slovensko založbo sramotno
kriminalno

ko gre
se trese

in se uslužbenkam
celo
zasmili

(jaz medtem listam naprej)

zdelo pa se mi je
da sem
nekaj
opazil

ko je odhajal

tam
zadaj

globoko
zadaj

je krvavel

NOČ V PRESTOLNICI

Zaoram v
gomilo
spominov

med nočjo
v središču
Ljubljane

še pivo

diši
po
minevanju

ti
si
zraven

moja sodobnost

in jazz
iz bara

nama poje
uspavanko

sama
sva
med
množico
kjer je

vsak človek

stoletje
in
govori
o
skrivnosti
bivanja

plačava
vstaneva
greva

spomin
se opoteka

za nama

PRED OKNOM

Polni dvomov	prazne ulice	naša umirjenost	umetni veter se prikraja med bloki
gledamo luno nad ljubljskim gradom	oznanjajo razpad naše vrste	sika kot žejna kača oziram se skozi okno	in mi sveži obraz
in	ko vljudno prosimo	kjer počasi	kar ostaja
strah	da bi nas kdo razumel	odtavajo še zadnje klice	je le spomin
razjeda	nihče	noči	pred katerim je beg
naše oglodano črevesje	tega ne sliši		zaman

TRENUTKI ZA SPOMIN

Matjažu

So dnevi	so noči	so trenutki	ko
ko	ko	ko	smo
bi	bi	bi	in nam
najraje	najraje	rad	je to dovolj
		le	
gledal	poslušal	bival	skoraj
norost	orglanje	in	preveč
	vetra	pred	
padanja	med piščali		pred
suhega	posušenih	tišino	skrivnostjo
jesenskega listja	dreves	večnosti	stvarstva
in obnemel	ostankov	obujal	zaznamovano
ob	naše	nedorečenost	
njegovem zvoku	staromodne		z bivanjem
ki spominja	brezbrižnosti	samote	ki mineva
na		so dnevi in noči	a ostane
škrtanje		in trenutki	
pohojenega stekla			ostane

Peter Merkù

Moje življenje v Nemčiji

XXXI. Srečanja

Po podpisu kooperacijske pogodbe z Energoinvestom in zaradi mojih vedno številnejših potovanj v Srbijo, Hrvaško in Slovenijo smo imeli vedno več skupinskih obiskov inženirjev večinoma iz Bosne, a tudi iz ostalih večjih jugoslovanskih republik. Njihova številčnost je bila nekaj posebnega, tako da je skupna vsota zdaleka prekoračila število obiskovalcev iz ostalih devet držav, za katere sem bil pristojen.

To nam pa ni povzročalo posebnih skrbi, ker je vsakdo izmed njih imel veljaven potni list, s katerim je svobodno prekoračil mejo. Drugače je bilo z inženirji iz vzhodnih držav. Nekoč smo imeli štiri Romune na obisku. Ko grem drugi dan razgovorov v konferenčno sobo, me koordinator srečanja iz oddelka E5 prosi – bolj s pogledom in namigom kot z besedami – naj grem ven iz sobe. Nato mi še sam sledi in mi razkrije, da se eden izmed njih ni prikazal, ker je 'izginil', se pravi, da je prosil za politično zatočišče pri nemških oblasteh. Zato naj za božjo voljo ne postavljam vprašanj, naj ne komentiram in ne izdam svojega začudenja, če bi kdo drug načel to temo, naj enostavno molčim kot sfiga.

Obiski številnih jugoslovanskih delegacij, ki jih je organiziralo naše predstavništvo Generalexport z glavnim sedežem v Beogradu in podružnicami v glavnem mestu posameznih republik, so pravzaprav

pomenili za nas izgubo časa in precejšnje stroške, saj je vsaka republika imela svojega dobavitelja srca, ki mu je bila zvesta. Kljub temu sem se vedno potrudil, da so bili zadovoljni z obiskom, ker sem jih imel za 'naše'. Še najbolj zanimiv je bil vsakikrat tako zame kot za obiskovalce ogled tovarne v Fürthu pri Nürnbergu, ki je s svojo najmodernejšo tehnologijo spadala v sam evropski vrh. Šef tamkajšnjega oddelka za zaščito, gospod Fritz Huber, mi je bil zelo naklonjen, tako da mi je organiziral celo privaten obisk za kakšne znance, ki so prišli iz Trsta in jih je tehnika zanimala, ter jih celo pogostil v menzi za obiskovalce.

Zgodilo pa se je tudi, da je prišel na obisk cel ducat nameščencev Tovarne sekundarne opreme TSO pri Energoinvestu iz Ilidže blizu Sarajeva v spremstvu nekaterih inženirjev. Obisk v okviru dogovora z Energoinvestom je predvideval tudi obvezen ogled tovarne v Fürthu. Na večerjo smo pa šli v erlangensko restavracijo, kjer smo se kar dolgo zadržali, rekel bi predolgo, saj je nekaterim stopilo pivo ali vino v glavo in so postali prav nadležni, tako da sva jih morala z njihovim spremljevalcem celo fizično miriti. Za srečo je bila to res izjema, a ostala mi je v spominu, ker me je spravila v nemajhno zadrego.

Pravi specialisti niso nikoli potovali v trumah, saj jih toliko enostavno ni bilo. Razgovor z njimi pa je bil vedno doživetje. Oni so se naučili česa od nas, mi smo se večkrat naučili kaj od njih in iz njihove prakse. Taki ljudje poznajo po navadi več jezikov, so izobraženi in se poleg tehnike zanimajo še za kaj drugega, za literaturo, za glasbo in podobno. V prostem času si zato oddahneš in pustiš ob strani službo, posle in tehniko ter vzpostaviš prijateljsko razmerje, ko te oni povabijo na svoj dom ali ti nje k sebi.

Tako se je zgodilo v začetku decembra 1975, ko sta nas obiskala prof. inž. Franjo Božuta ter dipl. inž. Kasim Sabrihafizović iz Elektroprenosa Bosne i Hercegovine. Po prevzemu nekaterih naših aparatov za Elektroprenos v Fürthu ter po razgovorih v Erlangenu sta bila en večer gosta pri nas doma. Po njunem povratku v Bosno naju je presenetilo enkratno zahvalno pismo: »Zelo nas veseli, da smo Vas spo-

Inž. P. Merkù (četrty z leve) z nekaterimi kolegi na obisku oddelka za zaščito v Fürthu pod vodstvom g. Fritza Huberja (prvi z desne).

znali ob našem prvem obisku Vaši firmi. Zahvaljujemo Vam na lepem sprejemu in zelo dobro organiziranem strokovnem programu (.....) napravili koristne kontakte z Vašimi strokovnjaki iz ostalih področij elektroenergetike. (....) Za nas je bil pravi užitek, a tudi čast ko smo bili deležni Vašega gostoljubja. (....) Pozdravljamo Vaš blagoslovljeni dom in želimo da v njega nikoli ne pride žalost, a tiste ki ga čuvajo čas naj nikoli ne uniči, da v najboljem zdravju in razpoloženju še naprej ustvarjate delovne uspehe. Vaš dom naj tudi v bodoče nudi prijetno bivališče vsakemu dragomu gostu, ko mu se stisne pri duši v širnem svetu daleč od svojega rojstnega kraja, da se ravno tako prijetno počuti, kakor smo se mi počutili ob obisku v Vašem domu. Saj smo v Vašem domu kar pozabili da smo v tujini. (....) Upamo, da se Vam bomo revanširali ob Vašem obisku Sarajevu, kar si od vsega srca želimo.«

Prav gotovo ga je v imenu obeh napisal inž. Sabrihafizović, zelo dober in občutljiv človek ter vrhunski strokovnjak, ki je poleg materinščine znal francosko, angleško, nemško, turško in perzijsko ter lomil tudi slovenščino in italijanščino. Ob njem sem se čutil prav neznatnega.

Leta 1994 sva si z inž. Sabrihafizovićem v sarajevski električni centrali ogledala razdejanje, ki ga je pustila za seboj takratna vojna.

Božičnih in novoletnih voščil sva tisto leto toliko prejela, da sem šele 8. februarja '76 utegnil reagirati na omenjeno pismo: »(...) Ob branju Vašega pisma sva bila z ženo ganjena. Zahvaljujemo se Vam za tople besede in plemenite želje. Marsikdaj, ko mislim na stike z Energoinvestom ali z nekaterimi jugoslovanskimi kolegi, ne morem mimo določenega razočaranja. Razočaran sem, ko vidim, da ne utegnem uresničiti vseh želja. Preveč ovir se zoperstavlja tu uresničitvi tega, kar bi jaz rad storil. Vseeno si bom v bodočnosti prizadeval v mejah svojih možnosti, da Vam pomagam. Želim Vam mnogo uspehov pri delu, posebno pa zdravja in miru. Želim, da ne bi nikoli več morali trpeti v Bosni in sploh v

Jugoslaviji pod tujo nadoblastjo in zaradi ponižujoče bratomorne vojne. (....)«

Bilo je še poletje, ko sem bil sam gost gospoda Kasima na njegovem zanimivem, pristno bosanskem domu. Lepe sončne nedelje sem se pozno popoldne napotil od Baščaršije navzgor do mestnega muzeja, nato desno mimo malega pokopališča, kjer so stale razporejene po zeleni travi karakteristične stele iz belega kamna s turbanom na vrhu: vse v muslimanski

Begova džamija v Sarajevu (levo).

Zgoraj: v notranjosti Begove džamije medaljona z napisom Mohamed (levo) in Alah (desno).

tradiciji, zeleno in belo. Nadaljeval sem vzdolž belega zidu in pozvonil pri vratih. Ko mi gospod Kasim odpre, se znajdem na prostornem, z okroglimi kamni tlakovanem dvorišču. Opozori me na razporejenost hiš v soseščini in mi pojasni, da je pod Turki veljalo eno samo pravilo za gradnjo: nobena nova hiša ni smela odvezti sonca že obstoječim. To je omogočilo vzorno urejeno izgradnjo naselij.

Preden sem stopil v hišo, sem moral sezuti čevlje. Po stopnicah sva se povzpela v nekakšno dnevno sobo, ki se da nemara spremeniti v spalnico. Vzdolž sten so vse naokoli stali divani, na katerih sta že sedela prof. Božuta in še drugi gost, ki sta takoj vstala, da me pozdravita. V enem kotu je stala lepa majolična peč. Elipsoidne ploščice, s katerimi je bila obložena, mi je pravil gospod Kasim, je prinesel še njegov oče iz Perzije in so imele to lastnost, da so izž arevale toploto v vse smeri. Ob peči sta viseli dve majhni sliki z arabskim napisom. Obrnil sem se na gospoda Kasima in mu rekel, da na eni piše Alah, na drugi Mohamed. Začudeno je vzkliknil: »Tudi arabsko znate!« Pomiril sem ga: »Ne, ne, preden sem prišel k Vam, sem bil v Begovi džamiji, kjer sta dva velika medaljona s takima napisoma, kot nam je razlagal vodič.«

Še nisem dolgo sedel v prijetni družbi in razgovorih, ko pristopi gospa Sabrihafizovičeva in postavi pred nas nizko mizico. Nato nas pogosti s sladkanimi jagodami in turško kavo. Doma je ne bi pil, ker mi je tiste čase povzročala tahikardijo ... a bil sem v gosteh, in ne da bi zinil, sem jo spil. Komaj smo vsak svojo izpili, nam gospa prinese novo. Naj bo, sem si mislil. A v tretje ne morem ... in sem rahlo protestiral. Gospod Kasim me pogleda in na pol očitajoče pobara: »Gospodine Pietro, ste prišli k nam, da uživate življenje ali da mislite na lastne težave?« In spil sem še tretjo turško kavico.

Nedolgo za tem nam gospa servira dobro, zelo sladko bosansko pecivo in čaj. Pritožil sem se, da ne bom mogel spati, če pijem še čaj. Spet me gospod Kasim pomiri: »Jejte in pijte in videli boste, da boste dobro spali«. Jedel sem torej in pil v imenitni atmosferi ... koliko, sam ne vem.

Pod noč me je prof. Božuta peljal do hotela v Ilidži. In tisto noč sem za čuda izvrstno spal, tako da sem naslednjega dne šel prijetno presenečen in spočit na delo v tovarno sekundarne opreme pri Energoinvestu.

(dalje)

POD ČRTO

POVOLILNO DOGAJANJE V SLOVENIJI

Kar se je v Sloveniji zgodilo po lanskih decembrskih predčasnih volitvah, spada v antologijo politike kot umetnosti možnega. 4. decembra 2011 zvečer so vsi slavili Zorana Jankovića in njegovo Pozitivno Slovenijo (stranko, v katero se je zgrnilo veliko število razočaranih volivcev LDS in Zares ter odpadnikov iz Socialnih demokratov – dejansko je to stranka, za katero so stari partijski kadri in direktorji) in vse je kazalo, da bo Slovenija – proti vsem pričakovanjem – znova dobila levo vlado, a ni bilo tako: prva hladna prha je prišla, ko je Jankovičeva kandidatka za predsednico parlamenta doživela poraz in je to mesto zasedel bivši Janšev minister Gregor Virant, prvak istoimenske državljanske liste.

Druga in še hujša hladna prha pa je prišla januarja, ko Janković ni dobil dovolj glasov v parlamentu in je njegova kandidatura za predsednika vlade klavrno propadla, tako da v trenutku, ko to pišemo, postaja vedno bolj verodostojna ideja, da bo Slovenija dobila desnosredinsko vlado z Janšo na čelu, čeprav je predsednik republike Danilo Türk kot čarodej potegnil iz klobuka svojevrstnega zajca, bančnika Marka Voljča, ki pa je kmalu pogorel.

Ko pišemo te vrstice, še ne vemo, ali bo Janši uspelo ali ne, vsekakor lahko iz vsega tega že zdaj potegnemo nekaj ugotovitev. Prva je ta, da je bila zmaga Zorana Jankovića le navidezna in relativna: ni mu uspelo sestaviti koalicije,

saj je vse stavil na nabiranje poslanskih glasov za izvolitev za premiera, pri čemer so ga tudi zasačili pri »prepričevanju« enega od poslancev Virantove liste (da sta govorila o vremenu in gospodarstvu, ne verjame nihče). Njegova lista se je izkazala za tisto, kar dejansko je: na hitro »sklanfana skupaj« formacija, ki je bila ustanovljena le zato, da na volitvah ne zmaga Janša. Operacija je sicer uspela, a le začasno, marsikatero potezo Jankovića in njegovih podpornikov, vključno s protiameriškim rohnenjem na proslavi v Dražgošah, so verjetno tudi pripomogle, da so se nekateri potencialni zavezniki obrnili drugam, na koncu pa je prišla še ovadba davčne uprave na Jankovičev račun. Pri tem so hud

Primož Sturman

Spomini na Franca Jezo (6. del)

Pogovor z Danilom Lovrečičem

Oživiljenju in delu Franca Jeze smo se pogovarili z upokojenim časnikarjem Danilom Lovrečičem (letnik 1937), s katerim sta bila kolega pri slovenskih poročilih na tržaški radijski postaji.

„Franc Jeza je bil v času življenja zasmehovan, danes pa ga slovenska država po krivici še naprej pozablja. Spomnim se lanske predstavitve zbirke njegove kratke proze z naslovom *Zakasnela pomlad in druge zgodbe*, na kateri je spregovoril tudi župan njegove rojstne občine Hajdina in pojasnil, da sam več kot toliko v tej smeri ne more narediti.“

„Na enem izmed letakov, za katere si je Franc Jeza trgal kruh od ust, da jih je lahko izdajal, tudi z našo revno pomočjo, je zapisano vprašanje, zakaj je Burundi postal neodvisen, Slovenija pa še ne. Te letake je sam nosil naokrog, nameščal jih je namreč

na avtomobile s slovensko registracijo, nekateri pa so hodili za njim ter jih snemali in jih metali na tla.“

„Z Jezo sva se spoznala v uredništvu. Zanimanje pri njem sem zbudil ne le z vsakdanjim pogovorom. Združil naju je namreč norveški pisatelj Knut Hamsun, katerega so obtožili filonacizma. Zame je še danes Hamsun eden najbolj priljubljenih pisateljev. Nikoli ne bom pozabil, kako sem ga omenil Francu Jezi, ki je bil veselo presenečen. Najino prijateljstvo je šlo dalje in lahko rečem, da ostaja trdno še danes. Redno namreč obiskujem njegov grob v Komnu.“

„Jeza je najraje debatiral o samostojni Sloveniji. Med kolegi smo imeli tudi socialiste oz. levičarje, ki pa o tem niso hoteli slišati.“

„Veliko mi je Jeza povedal iz časa svojega življenja. Po vojni se je takoj začel zavedati, da ne spada v

udarec dobili tudi krogi, ki so Jankovića vseskozi porivali naprej kot »anti-Janšo«, pri tem pa zagrešili katastrofalne napake, tako da se postavlja vprašanje, ali je v tem trenutku t. i. slovenska levica še sposobna oz. še ima politično-intelektualni potencial, da ponudi nekaj verodostojnega in levosredinskim idejam podobnega, ali pa ji je mar samo za oblast in delitev plena, kot ji očita marsikdo.

Zelo klavrno vlogo – to je treba povedati – je tu odigral predsednik republike. Še pred volitvami je namignil, da bi se utegnil odločiti, da mandata za sestavo nove vlade ne poveri zmagovalcu volitev, ko je kazalo, da bo to postal Janša. Potem je po volitvah kar mesec dni čakal, da poveri mandat

Jankoviću, po neuspešnem glasanju je v televizijskem intervjuju na dolgo in široko kritiziral zadržanje poslancev in ponavljal, kako je Jankovič najboljši kandidat, ko pa se je začela kazati na obzoru možna nova desnosredinska koalicija in je prišla v javnost ovadba davčne uprave na Jankovičev račun, je presenetljivo predlagal Marka Voljča za mandatarja: pri tem je imel dokaj nesrečno roko, saj je bil Voljč kandidat za to mesto že pred dvajsetimi leti, ko se je levica hotela otresti Demosove vlade Lojzeta Peterleta, takrat pa je pogorel, poleg tega pa ga je pred leti z vodstva Nove ljubljanske banke odnesla afera.

Vse skupaj meče čudno luč na slovensko politiko, čemur je tre-

ba dodati še kolebanje nekaterih strank med obema političnima opcijama, čeprav je vsaj za Virantovo listo skoraj gotovo znano, da je bilo logično, da je na koncu pristal v pomladnem taboru: gre za volivce, ki jih po pojmovanju gospodarskega poslovanja in družbe ni mogoče prištevati med privrženice kandidata, ki so ga s čudno »procesijo« pred volitvami »ustoličili« nekateri veterani propadlega komunističnega sistema. Kaj bo prinesla nova vlada, je seveda vprašanje, saj nihče nima čarobne palice in ni pričakovati, da bo v štirih letih rešila vse probleme. Lahko pa bi začela vsaj s ponujanjem nekega dostojnejšega obraza politike, ki je z zadnjimi dogajanji zabredla res pregloboko.

Slovenijo. Iz časa taborišča pa ni veliko govoril. Glede njegovega pobega pa mi je zaupal, da je najprej mislil prestopiti mejo z Avstrijo. V vsakem njegovem stavku se je pojavljala ideja o Sloveniji kot državi. Knjiga *Nova tlaka slovenskega naroda* je v tem smislu obsodba Jugoslavije, kakršnih ni veliko. Z njo so se potihem strinjali tudi v Ljubljani, čeprav tega še zdaleč niso mogli priznati.“

„Na radiu smo tedaj vsi vedeli, da se ukvarja z izdajo političnih zbornikov. Martelanc je zanj napisal tudi krajši prispevek, ostali pa smo prispevali nekaj denarja za tisk, ne veliko, morda vsak le deset tisoč lir ali kaj podobnega. Jeza sem čutil zelo blizu, saj je bil nebogljjen. Zaradi kruha je bil prisiljen napisati dve tretjini »Novega lista«, ki ga je vodil Drago Legiša, financiral pa Beograd oziroma Ljubljana. Jeza je bil nasproten Jugoslaviji, vseeno pa je sodeloval z NL, čeprav ni nikoli pisal uvodnikov. V časopisu pa se je kljub temu močno poznal njegov pečat.“

„V časnikarskem oddelku je imel Jeza dnevno štiri rubrike, stalno pa je sodeloval tudi s programskim uredništvom, po večini s pisanjem radijskih iger. Zaradi vsega dela, ki ga je opravil, bi moral biti nastanjen več kot le enkrat, če bi bilo to mogoče. Na radio je prišel zjutraj, opoldne je šel kaj pojest, saj ni imel pravice do notranje menze. Popoldan je napisal prispevek za kulturno kroniko. Probleme je razumel, nekoč je namreč zapisal članek o osnovnošolskih otrocih (dogodka se spominja tudi Marko Tavčar, op. avt.), ki morajo nositi težke torbe. Drugi, ki smo sloneli na tiskovnih agencijah, nismo nikoli prišli do česa podobnega.“

„V nekem obdobju je radiotelevizijska hiša RAI nastavljala ljudi s precejšnjo lahkoto. Dobro vem za nek primer, ko je nekdo v italijanski redakciji prekoračil pogodbo – imel je namreč začasno namestitev – za tri-deset dni in po zaslugi tega je bil nato stalno nameščen. Franc Jeza pa je imel štiridnevno sodelovanje, bil je odličen časnikar. V tem času, ko so vsi tožili RAI, me je Francesco Parmegiani, ki je delal za beneški dnevnik

»Il Gazzettino«, vprašal, zakaj tudi Jeza tega ne stori. Če bi le predložil vodstvu RAI-a v Rimu le dokaz o vsem svojem delu in zahteval ne namestitve, ampak le manjšo odškodnino, bi najbrž prejel, kot je dejal Parmegiani, 'una barca di milioni' (kup milijonov). Jeza tega ni hotel. Po njegovi smrti so njegovi ženi nekaj le priznali, najbrž jih je pekla vest. Zanimivo pa je, da mu je pripadla pokojnina iz Nemčije, in sicer za prestando trpljenje v koncentracijskih taboriščih.“

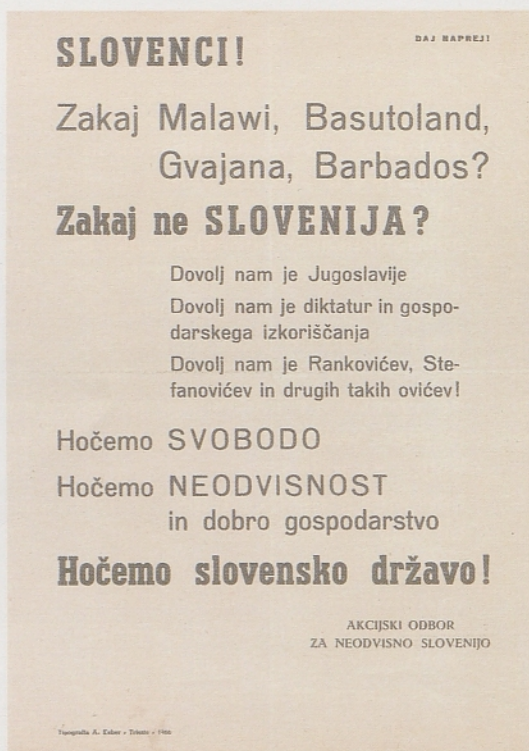
„Jeza in Pahor se nista strinjala glede samostojne Slovenije. Pahor namreč tej rešitvi ni bil naklonjen. Bila pa sta vseeno v stiku, cenila sta drug drugega. Leta 1975 je bilo veliko govora o Kocbekovem intervjuju. Spominjam se, da je Jeza tedaj rekel 'končno!' O pomoru domobrancev je sam sicer pisal že prej, v Sloveniji pa njegovi spisi seveda niso mogli doživeti odmeva, tako kot se je zgodilo s Kocbekovimi. Ob Titovi smrti leta 1980 pa je videl še nadaljnje odprtje v političnem smislu.“

„Vedno, ko so bili na račun njegove profesionalnosti izrečeni pomisleki, sem se mu postavil v bran, saj je bil, kot sem že povedal, odličen časnikar. Na političnem nivoju so ga nadzorovali, na poklicnem pa so ga skušali šikanirati. V to, da so načrtovali njegovo ugrabitev, pa resno dvomim, saj bi lahko to naredili kjerkoli in kadarkoli. Dobro so namreč vedeli, kje stanuje in kako se premika.“

„Ko je prišel tisti usodni dan, sem bil na vogalu ulice Fabio Severo in slišal sem Desanko Tretjak, ki me je glasno klicala 'Danilo! Danilo!'. Takoj sem stekel do nje, Jeza se je opotekal, naposled pa mi je padel v naročje. Umsko ga je nato bolezen onespobila.“

„Na njegovem pogrebu sem bil, a spremljal sem ga od daleč. Ne maram namreč pogrebov. Kot sem že povedal, hodim danes velikokrat obiskovat njegov grob. Velika zasluga gre v tem smislu hčerki Evelini, ki je prenesla njegove posmrtni ostanke v Komen, kjer skupaj počivata z ženo Tinko.“

(dalje prihodnjič)

Letak Za Samostojno državo Slovenijo, ki ga je Franc Jeza natisnil v šestdesetih letih.

Riccardo Ruttar

Alfredo Battisti

Umrl je nadškof Alfredo Battisti, ki je v letih od 1972 do 2000 vodil videmsko nadškofijo. Izkazal se je v času po potresu in bil vseskozi pozoren do socialnih problemov svojih ljudi. Naši Benečani so ga imeli zelo radi. Za bralce Doma se je bivšega nadškofa in prijatelja takole spomnil Riccardo Ruttar.

Pred 35-imi leti smo vsi Slovenci, zbrani na Dan emigranta v gledališču Ristori v Čedadu, lahko poslušali sledeče besede: *»Ljubite svoj jezik, pojte pesmi svoje duše in svoje vere v božji hiši, tako kakor jih požete na svojih domovih, na dvoriščih, v gostilnah, svoje sladke in melanholične pesmi o ljubezni, trpljenju in veselju.«*

Te tople in prisrčne besede je nadškof Alfredo Battisti nam Slovincem ponudil iz globine svoje duše kot voščilo za novo leto. Pred očmi je imel veliko nesrečo, ki je leto prej prizadela Furlanijo, ko je potres porušil ne samo hiše, pač pa tudi zaupanje v človeško moč. S svojimi besedami je nadškof hotel v srcih oživeti tolažbo in zaupanje v božjo previdnost in tudi prebuditi notranjo moč slovenskega ljudstva v Benečiji. Slovenci, ki so v izražanju vere tesno povezani z domačim jezikom, so v tradicijah, verskih in ljudskih navadah vedno našli moč in pogum za premagovanje vseh težav in nesreč, ki so jih v stoletjih tlačile in težile. Saj ni bilo malo nesreč, ki jih je narava obilno natrosila, kot so potresi, povodnji, sušna leta, toča ali pa katastrofe, ki jih je povzročil človek in prizadel to našo majhno deželo, kot so vojne, bolezni, lakota in politični pritiski. Nadškof je hotel pokazati Slovincem iz Nediških dolin, da ni odpadel čas pesmi in tolažbe in da je naša moralna moč imela korenine v ljubezni do lastnega jezika, do svojega človeškega in verskega izročila.

Monsinjorja Battistija ni več med nami. Vsa nadškofija je veliko izgubila s smrtjo tega škofa, ki se je zaljubil v ljudi, ki mu jih je Bog dal, da bi jih varoval in vodil v težkih časih – saj si je pridobil sloves kot »škof od potresa« –, mi Slovenci pa smo izgubili zagovornika, branilca, prijatelja, očeta, ki nam je bil posebno blizu in branil naše narodne, jezikovne in kulturne pravice. Že od začetka je poudaril, kako je raznarodovalna politika

gojila in podpihovala razkol, spore, sovraštvo in prepir, ne samo med Benečani, ki so vsi imeli iste slovenske korenine, pač pa tudi med duhovniki, med pastirji, ki bi morali opravljati svoje poslanstvo med slovenskimi verniki v miru in ljubezni med sabo. Zato je imel škof Battisti pogum prositi odpuščanje za krivice, ki jih je cerkev zagrešila na škodo svojih slovenskih vernikov.

Kakšen mesec pred potresom je nadškof dovolil in povabil, da bi duhovniki uporabljali slovenski jezik pri liturgiji in pobožnostih. Imel je dolg govor na Dnevu emigranta: *»Poznam vašo zvestobo do krščanske vere in poznam vašo zvestobo do italijanske države ... obe sta bogastvo za vse nas ... zato ljubite svojo rojstno zemljo, svoje vasi, spet pozidajte in popravite svoje hiše, svoje cerkve in sešijte spet raztrgano mrežo, ki vas je vezala in vas še veže med sabo.«*

Petintrideset let je mimo. Od takrat smo opravili nemalo poti: nastala je dvojezična šola, nadaljujemo z našimi prireditvami in jih še razvijamo, prav tako naš tisk in društva, odobrena sta bila zaščitna zakona 482 iz leta 1999 in št. 38 iz leta 2001, Slovenija je bila sprejeta v Evropsko unijo, odpravljena je bila meja med Italijo in Slovenijo, mnogo stvari je šlo na pravo pot ... v Benečiji pa še ni dozorela tista zavednost, tista zavest, ki je stoletja držala skupaj naše ljudstvo. V glavah še niso padli stari predsodki in strahovi, ki jih je nastavila politika.

Danes je še močno aktualen 35 let star govor nadškofa Battistija. Prav v tem času se je Benečija zmanjšala za več kot eno četrtno svojih ljudi in ni dosegla tistega miru, ki ga vsak pastir sanja za svoje ovčice. Bog naj da večni pokoj »nadškofu od potresa« in nam Slovincem razsvetli pamet, da bi se vsi skupaj zavzeli za skupno prihodnost našega naroda.

Nadškof Battisti (na sredi) v Plešiščih 12. oktobra 1980.

Intervju z Vilmo Purič

Ob izidu knjige *Pesniki pod lečo*

Konec poletja je pri založbi Mladika izšla knjiga pisateljice Vilme Purič z naslovom *Pesniki pod lečo*. Vilma Purič je leta 2009 debitirala v književnem svetu z literarnim prvcem, romanom *Burjin čas*, o ljubezni na Krasu v času druge svetovne vojne. Delo je želo izredno dober uspeh bralcev in kritike in obeta nova pisanja. Po dveh letih se je pisateljica oglasila z novim delom, ki je tokrat esejistične narave. Vilma Purič, ki je izredno dobra poznavalka t. i. zamejske poezije, v *Pesnikih pod lečo* vsebinsko razčlenjuje idejne in estetske razsežnosti enajstih zamejskih, povečini tržaških verzni ustvarjalcev. Ti so: Vinko Beličič, Miroslav Košuta, Aleksij Pregarc, Bruna Marija Pertot, Irena Žerjal, Marko Kravos, Ace Mermolja, Marij Čuk, Boris Pangerc, Alenka Rebula in Majda Artač Sturman ter Ljubka Šorli.

Delo je dobrodošla novost na literarnem področju, ker v njem obravnava sodobno zamejsko literarno produkcijo s prodornimi in strokovnimi esei. Nekaj več o tem pa nam bo povedala avtorica sama.

1. Ali nam pojasnite, zakaj ste se po izvirnem beletrističnem delu odločili za esejistično pisanje?

Esejistično pisanje me v prvi vrsti očara kot bralko: rada se prepustim besedam, ki nastavijo neko misel in jo potem utemeljujejo. Pozorno prebiram eseje o literaturi, ki razkrivajo nove še nezaznavne vidike književnih pisanj. Hkrati je zame vznemirljivo pisanje literarnih kritik, ko skušam prebrano intimno doživeti in ujeti z mislijo temeljno sporočilo besedila. Začutiti srž neke knjižne celote je zame kot odkriti biser v školjki. Skratka prodiranje v besedni svet drugih me bogati s še ne doživetim in me sili k novim in novim razmišljanjem.

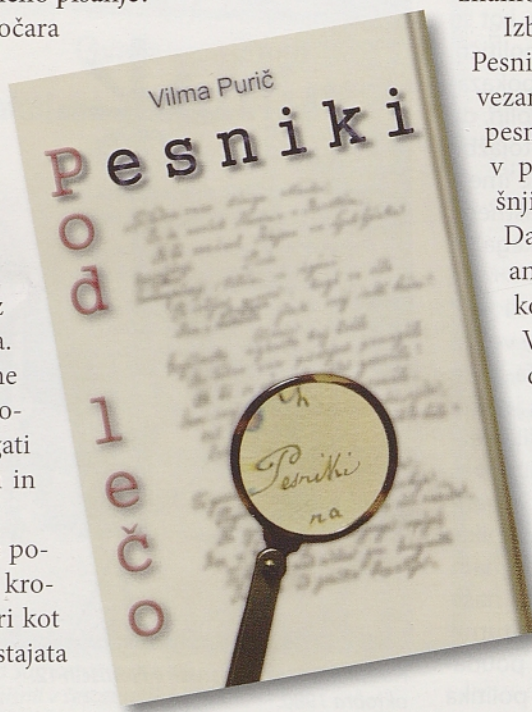
Skratka, na moji pisalni mizi, ki je pogosto kar kuhinjska miza, pišem med krožniki in pribori tako zapise o literaturi kot izvirnejše tekste. Obe vrsti pisanja nastajata sočasno in se prepletata.

2. Kaj vam pomeni poezija?

Poezijo prebiram od vedno, že kot otrok sem rada poslušala starejše ljudi, ki niso veliko brali, so pa deklamirali pesmi Simona Gregorčiča, Iga Grudna, Aškerca, Prešerna in drugih. Poezija privablja s posebno kombinacijo zvokov in vznemirja s svojimi ritmi. Pomeni so izluščeni, besede izbrane, okrog njih ni nič odvečnega, vse je na pravem mestu, vse je vključeno v nek red. Zdi se, da lahko pesem držiš v dlani, dokler jo potrebuješ, lahko jo prebereš stokrat, obrneš, pogledaš od strani, večkrat premelješ, poezija me s svojo dovršenostjo in sklenjenostjo pomirja, tudi če je vsebina zagonetna. Letošnji Nobelov nagrajenec za literaturo Tomas Tranströmer je človek, ki je zaradi bolezni izgubil besedo, vendar še piše pesmi, kot bi poezija uspevala v tišinah, onkraj besed in bi prihajala iz drugih svetov. Zato imam vedno v torbici knjigo poezij.

3. Kaj vam pomenijo obravnavani avtorji? Zakaj ste izboru enajstih tržaških pesnikov dodali tudi esej o goriški pesnici – ni šlo torej za geografsko zaznamovane pesnike?

Izbira pesnikov za knjigo *Pesniki pod lečo* je v prvi vrsti vezana na Trst, zanimalo me je pesništvo, ki je nastalo v Trstu v povojnem času do današnjih dni. Profesor in pesnik David Bandelj je napisal antologijo zamejskih pesnikov z naslovom *Rod lepe Vide* in zbral več kot štiri-deset imen pesnikov, ki so ustvarjali in še ustvarjajo v našem prostoru. Zares veliko verznih snovalcev in tudi veliko estetsko dovršenih pesniških stvaritev. Nisem mogla upoštevati vseh, odločila sem se za tiste pesnike, ki so v Trstu

objavili vsaj dve pesniški zbirki in v svojih pesmih obravnavali tudi narodno tematiko. Ko izbiram cvetje za šopek vedno med rdeče vrtnice vtaknem rumeno, med tulipane belo vrtnico, med šmarnice iris ... Naj bo Ljubka Šorli ta poseben cvet v šopku tržaških pesnikov, kajti z njenimi otroškimi verzi sem zrasla, v osnovni šoli smo se jih z učiteljico Marico Dolenc učili na pamet. Ob tem bolj osebnem odnosu pa gre še za dejstvo, da poezija Ljubke Šorli uteleša mitski odnos do jezika in naroda, ki se je v primorskem človeku izoblikoval v težkem zgodovinskem času, ko je bil jezik utišan. Za obstoj naroda je bilo potrebno in vredno žrtvovati vse: dom, družino, ljubezen in lastno življenje. Te predpostavke so temeljna podlaga, iz katere so vzklili povojni pesniški zanosi v zamejskem prostoru.

3. Katere teze izhajajo iz tega dela? Čemu ste dali največji poudarek?

Povedati moram, da se je prvotna zamisel za ta pisanja rodila v razredu, kajti kot profesorica slovenščine na mestnih nižjih srednjih šolah sem se pogosto srečala z učenci, ki so prihajali iz narodnostno mešanih družin ali iz italijansko govorečih družin, ki so spet odkrивale svoje izgubljeno poreklo ali so se jeziku približevale iz gole radovednosti. Ti dijaki so se s težavo poistovetili z mitskim doživljanjem naroda, od tega so se kmalu oddaljili, s takim doživljanjem slovenstva niso imeli veliko skupnega. Zato sem iskala med pesniškimi besedili tista, ki bi prikazala doživljanje naroda in jezika na nekoliko drugačen način in bi omogočila tem otrokom možnost identifikacije. Predvsem pa bi tisto slovenščino, ki jo slišijo samo v šoli, povezala s tržaškim prostorom. Pesnik Miroslav Košuta v pesmi Jutrišnje tržaško jutro odpira vrsto čutenj, ki gredo od zatajitve do sobivanja dveh jezikov v isti duši, od strahu pred izginotjem do grenkega sprejemanja nove jezikovne danosti. Skratka, iskala sem verze, ki pokažejo različne odnose do jezika in naroda. Ta razmišljanja tvorijo pri tržaških ustvarjalcih izredno gibljiv snovni prostor, usmerjen na različne strani. Ponekod pridejo do izraza boleče preživelosti, tako npr. ricmanjski pesnik Aleksij Pregarc upesnjuje otroško doživljanje vojne, ki spremeni otroke v trume prestrašenih bitij, pognanih v brezciljni beg. Pesnica Irena Žerjal pa je že leta 1969 opozarjala na razlaščanja slovenske zemlje s podobami izrutih trt in gorečih oljk, kar tam živečemu človeku prinaša duhovno notranje razdejanje. Nekateri pesniki se rodne dediščine krčevito oklepajo, drugi izražajo željo po begu iz zamejske ožine.

4. Slog vašega Burjinega časa je izredno osebno. Ali se vaše izvirne in drzne jezikovne in stilistične izbire kažejo tudi v tem delu?

Pisanje romana je nekaj zelo intimnega, vsaka beseda mora odsevat notranje čutenje, stavki se mi motajo po glavi, in dokler ne dobijo prave oblike, jih ne spustim na papir. Ne vem, če je to početje drzno, zase vem, da stojim za vsako besedo. Strokovno pisanje nastaja na drugi ravni, zato da besedilu rečemo esej, mora imeti neke značilnosti, ki jih določa stroka. To velja tudi za interpretacije, ki morajo izhajati iz postavk, ki so jih drugi že dognali. Torej pisanje takih besedil zahteva večjo prilagoditev.

5. Komu je delo namenjeno?

Ko sem odhajala na študijsko leto v Ljubljano, sem mislila, da bom napisala le nekaj esejev o tržaških pesnikih za lokalno rabo. Profesorica Irena Novak Popov, pri kateri sem poglobljala svoje poznavanje slovenske poezije, pa mi je svetovala, naj napišem nekaj, kar bo berljivo za vsakogar, ki se rad spušča v svet verzov.

Sebastijan Valentan

Vršaci

*Vršaci nad njivami
stopate po ledeni zemlji
in noč vam krađe sijaj.*

*A v noči odsevate
bolj kot čez dan.*

*V mraku odhajajoče jasnine
žarite s pozdravi ljudi-
domačih vaščanov,
ki legajo k počitku
s tresočimi ustnicami
iz katerih vre molitev,
ničkolikokrat enaka
za sina, za dom,
za vršace,
da z jutrom ozre jih oko
kot nocoj.*

Mojca Polona Vaupotič

Maksim Gaspari in njegovo ustvarjanje

»Dognal sem, da bom največjo vrednost svojega slikarskega dela dosegel s tipizacijo naše narodnega življenja, kajti nesmiselno se mi je zdelo iskati slikarskih motivov v daljavi inozemcev, ko sem vendar imel v neposredni bližini neizčrpno izbiro ljudskih, slovenskih prizorov, ki so bili po svoji duševnosti in zunanosti dovolj privlačni kot predmeti za likovno umetnost...« (Maksim Gaspari)

S tem stavkom je Gaspari potrdil svoj umetnostni program, ki si ga je zastavil že v zgodnjih dunajskih študijskih letih. Njegova prijazna umetnost je bila v začetkih prežeta predvsem z mladostno žalobnostjo in refleksivnostjo, kmalu pa se je razvila v optimistično pritrdilo življenju ter ljudski folklori. Našla je značilno stilizacijo in tipizacijo figur, posegla od slik do ilustracij, razglednic in celo do reklamnih risb. Zakoreninila se je globoko med ljudstvom, ki mu je s svojo preprostostjo približala občutje za domačo umetnost.

Maksim Gaspari se je rodil 26. januarja 1883 v Selščku nad Cerknico. Mati mu je umrla, ko je bil še majhen, kar je izredno vplivalo na njegovo nadaljnjo življenjsko pot. Oče ga je poslal k teti, da bi tam odrasčal in obiskoval realko v Ljubljani, a je ona vztrajala, naj se raje posveti trgovskemu poklicu in ga zato odpeljala k trgovcu Murniku v Kamnik.

Med leti 1896-1899 je služboval kot trgovski pomočnik v Murnikovi trgovini v Kamniku. Kot reklama za izložbo je izpod njegovega risala takrat nastala znana sličica *Slanik*, ki jo je v izložbi trgovine opazil Josip Nikolaj Sadnikar. Zavzel se je za mladega, slikarsko nadarjenega fanta. Napotil ga je najprej v Ljubljano, kasneje pa na Dunaj, in ga ves čas gmotno in moralno podpiral. Sprva se je Gaspari izobraževal na Grafičnem zavodu, kasneje pa na dunajski umetnostni Akademiji. Sadnikar je bil sicer veterinar v Kamniku, zbiratelj etnografskih, arheoloških in kulturno zgodovinskih predmetov. Leta 1893 je v svoji hiši v Kamniku osnoval največji slovenski zasebni muzej. Med Sadnikarjevimi prijatelji so bili poleg Maksima Gasparija, ki ju je

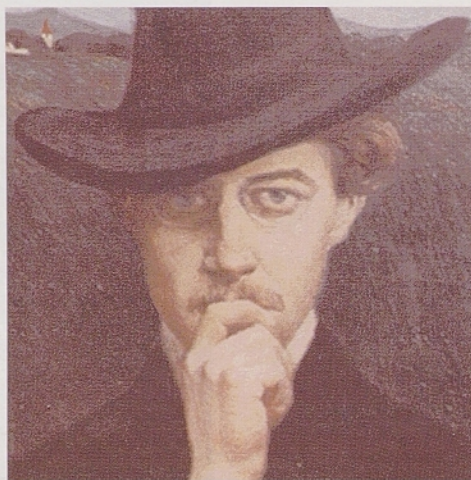
do mecenove smrti vezalo najprisrčnejše prijateljstvo, še drugi slovenski slikarji: Ferdo Vesel, Ivana Kobilca, Stane Cuderman, Miha Maleš, pa tudi hrvaški kipar Ivan Meštrovič.

Preden je bil Gaspari sprejet na Akademijo je skupaj s še nekaterimi jugoslovanskimi umetniki na Dunaju ustanovil klub *Vesna*. Njihovo vodilo, ki je postalo tudi vseživljenjsko vodilo Gasparija, se je glasilo *"Iz naroda za narod"*. Ta misel se je odražala tudi na razglednicah, ki jih je pridno pošiljal svojemu mecenu Sadnikarju. Motivi, s katerimi je opremljal razglednice govorijo tudi o samem likovnem napredku umetnika, na katerega je v teh zgodnjih, dunajskih letih, zelo vplivala takrat popularna secesija.

Maksim Gaspari si je v svojih dunajskih letih med samim ustvarjanjem tudi vneto ogledoval tedanje umetnostne razstave, ki so mu odpirale obzorja, veliko se je družil s kolegi na Akademiji – Birollo, Šantlom, Peruzzijem, Meštrovičem in drugimi. Kmalu pa se je začel tudi sam umetnostno uveljavljati, saj so nastala njegova prva dela, ki imajo še danes svoj umetnostni pomen: *Bod' moja, bod' moja* 1904, *Zobobol* 1904, *Škrjanček* 1905, *Lastna podoba* 1905.

Eno izmed zelo impresivnih vtisov je naredila nanj razstava o »Secesiji«. To je bila petnajsta razstava društva upodablajočih umetnikov Avstrije, odprta od 15. XI. do 28. XII. 1902. Kako je mladi Gaspari doživel to razstavo, lahko vidimo v njegovem pismu, poslanem Sadnikarju, v katerem pravi naslednje: » Iz 'Secesije' Vam

poročam, danes sledeče: Razstava je zelo obširna, urejena okusno. Človeku se dozdeva, ko vstopi, da je došel v neki nadzemeljski kraj, v neko svetišče ali tempelj. Zdi se mi, da se nad razstavljenimi deli vlečejo tanke, nevidne megle, napolnjene od večnih idej... Stopajoč od umotvora po mehkih preprogah, ponavljal sem nehote motto, ki je vpisan zunaj nad glavnim portalom 'Der Kunst ihre Freiheit' (Umetnosti njeno svobodo)...«

Avtoportret (1905).

Gasparijevi prvenci so nastali povsem v duhu nove, secesijske umetnosti, ki je bila tedaj vodil-

na na cesarskem Dunaju. Ikonografsko se je slikar v glavnem naslonil na slovensko ljudsko pesem, oblikovno pa je svoj slikarski svet podvrzel določeni stilizaciji in ornamentiki. Rezultati takega gledanja na svet in umetnost so se pokazali v pristržni naivnosti z rahlim ščepcem humorja in dobršno mero poezije.

Precej ustvarjalno leto je bilo zanj 1904. Tedaj so nastale številne risbe in slike, npr. tiste za prodajalca knjig Turka, za Dom in svet ter Zvon in dela na temo iz narodnih pesmi. Te njegove prvence danes zelo težko natančno opredelimo, ker so dobile kasneje bodisi drugačen naslov ali pa jih je slikar spreminjal in datiral v poznejši čas. Povsem drugače pa je s sliko *Zobobol*, saj je, kot lahko vidimo izbor teme zares in nepreklicno »doživet«.

Slikar je upodobil krepkega, malce zagovedenega možakarja, sedečega na klopi v kotu, oblečenega v nekakšno ljudsko nošo. Z desnico si podpira glavo, levica pa mu počiva na kolenu. Zabuhlo lice ima obvezano s pikčasto ruto, oteklina pa je tako huda, da je možu zaprla eno oko. Risba ima naslikan okvir po Gustavu Klimtu. Gre namreč za pozlačeno kovino, ki pa jo je že načela zelena patina, spodaj pa je dodan še pripis v starinskem, rustikalnem jeziku. Zgoraj, v usločenem zaključku okvirja, so upodobljene ogromne kombinirane klešče. Vsekakor nam je lahko jasno, da je v tem primeru slikar izpostavil bolečine lastnega zobobola posmehu in groteski. V tem delu je prišla na dan Gasparijeva humoristična žilica, ki je navzoča v dobršnem delu slikarjeve osebnosti in je velikokrat razvidna tudi v kasnejšem umetnikovem ustvarjanju. Gre za humor z grotesknim naglasom, ki je tako značilen za secesijski čas in se nam v klasičnih oblikah razodeva prav tako v nekaterih tedanjih revijah.

Pri tej risbi je potrebno omeniti še sledeče; likovni jezik tega

»Oblaki so rdeči«. Gaspari je med 1. sv. vojno na svoje razglednice, ki so jim velikokrat dopisani narodni verzi, »vtihotapil« narodnozavedno usmerjenost.

obdobja. Gre za rjave in zelenkaste tone različnih intenzivnosti, kar povsem ustreza »grafičnemu« razpoloženju tega časa, pa tudi umetnika samega.

V to obdobje spada še Gasparijevo omembe vredno delo z naslovom *Lastna podoba*, ki pomeni umetnostni uspeh mladega slikarja nasploh. Upodobil se je strogo *en face*, do ramen, oblečen v temno srajco in temno obleko, na glavi ima črn, širokokrajni klobuk. Desnico ima zamišljeno dvignjeno do ust. Za njim je polje, posuto z modrim cvetjem in makom ter cerkvičica sv. Jerneja v Šelščku. Njegovo togo razpoloženje prehaja na krajino in se z njo tudi zliva, saj je barvno zadržana, naslikana v temno modrih in temno zelenih tonih, le cerkvičica ji daje ščepce svetlega tona.

Tudi melanholiji smo lahko priča v času secesije, s tem da gre v tem delu za dvojno mero žalosti. Če je secesionistična žalost v veliki meri pogojena z esteticizmom, je skrb našega slikarja utemeljena v njegovem trenutnem stanju, saj piše Sadnikarju: »Ta mesec se mi zelo slabo godi...večkrat sem rajši lačen...«, kot pa da bi si denar izposodil pri prijatelju Peruzziu. Gaspari je namreč živel od Sadnikarjeve podpore, nikakor pa ni mogel vedeti, koliko časa mu bo lahko prijatelj še pomagal. Pred njim sta namreč bili še dve leti študija na Dunaju.

(se nadaljuje)

Zobobol (1933).

Alojz Rebula

Poklon profesorju Sovretu

Jesen je občina Hrastnik priredila »Sovretov pohod« po hribih nad Savo v Šavno peč, rojstno vas slavnega prevajalca Antona Sovreta. Njegov učenec z ljubljanske univerze Alojz Rebula se je na vabilo za nagovor v Šavni peči mogel zaradi zdravja odzvati le v pisni obliki.

Ko, odsoten zaradi bolezni, pozdravljam udeležence tega srečanja v čast spomina Antona Sovreta v njegovem rojstnem kraju, bi rad oživil nekaj stikov, ki mi jih je življenje naklonilo s tem velikim Slovencem.

Čeprav študent klasične gimnazije, sem v fašističnem zamejstvu zvedel za Antona Sovreta zelo pozno. Dejansko me je, tega se natanko spominjam, prvi opozoril na velikega prevajalca iz antike župnik Kjuder na enem mojih redkih obiskov v njegovi znameniti knjižnici v Tomaju. Do tja je bilo treba iz mojega Šempolaja kar daleč kolesariti.

Anton Sovre.

Samega profesorja Sovreta pa sem spoznal jeseni 1945 na njegovem domu v središču Ljubljane. Vpisal sem se bil, edini novinec v tistem četniku, na klasično filologijo, ne da bi sploh mislil na usodo te stroke v socializmu. Predavanj na univerzi še ni bilo. Da bi si preganjal čas v pričakovanju predavanj, sem se v polsobi – polsobi zato, ker je v njej spal tudi hišni sin – vrgel na prevajanje Evripida. V verze, kdove kakšne verze, sem prestavil njegove Bakhe, ki so me pritegnile s svojo mitično poetičnostjo. Pač prevod zamejca brez slovenske šole. Tudi nisem šel z njim k profesorju Sovretu. Predrznil pa sem si ga, sam ne vem kako, obiskati in mu med pomenkom omeniti tiste voje Bakhe. Poslušal me je sede za svojo pisalno mizo in rekel, da se utegnemo s prevodom ukvarjati v seminarju. Sprejem je bil kratek, a ljubezniv.

Dejansko profesorja Sovreta tisto prvo leto ni bilo na univerzo. Tudi grščino je prevzel latinist profesor Grošelj. Ko pa je čez čas zasedel svoje mesto Sovre, se je v seminarju prikazalo tako rekoč nasprotje profesorja Grošlja: ... pri tem gosposka zadržanost, vsa v kultu filologije kot stroke znanosti, pri nevisokem, debelušnem Sovretu pa prav eksplozija štajerskega temperamenta.

Po predavanju je kdaj stopil med nas in kolegu Stanetu Gabrovcu in meni, ki sva bila edina moška in edina kadilca, ponudil iz svoje odprte cigaretnice, čeprav je za profesorja Grošlja moralo biti kajenje, ta moderna razvada v prostoru, kjer se je govorilo o Ajshilu in Tacitu, nekaj škandaloznega. Pozneje je profesorja Sovreta spet zmanjkalo na predavanjih, ne vem ali zaradi zdravja ali zaradi drugih obveznosti. Sam sem ga med svojim poznejšim službovanjem v Trstu seveda omenjal svojim dijakom in eden izmed njih, Andrej Beličič, mu je tudi pisal in potem dobil prijazen odgovor. Nekajkrat sem profesorja oživil v svojem literarnem pisanju.

Ob njegovi smrti sem zvedel samo, da je zaspal za večnost ob svoji pisalni mizi, ko se je nanovo ukvarjal s starogrško liriko.

Kljub kakšnemu drobnemu tributu času je bil Anton Sovre velik humanist, dostopen in temperamenten sogovornik. Da je bil po srcu demokrat, je tako rekoč deklarativno pokazal s kakšnim latinskim izrekom kot mottom nekaterih svojih knjig. Do kakšne mere in do kakšne kvalitete je bil Slovenec, eno s svojim narodom in jezikom, pa kaže njegovo veliko kulturno delo. Ne moremo si misliti slovenske knjižnice brez police z njegovimi prevodi.

Mučenec Bohumil Nemec

Dne 22. novembra je minilo 80 let, kar je v goriškem sanatoriju Sv. Justa umrl kot žrtev fašističnega preganjanja komenski župnik in dekan Bohumil Nemec. Po rodu je bil Čeh in je sodil med tistih več desetih čeških semeniščnikov, ki so se odzvali klicu na pomoč tržaškega škofa Ivana Glavine, doma iz Boršta, naj pomagajo Primorcem in Istranom, ki imajo premalo svojih duhovnikov.

Nemec, ki se je rodil leta 1868, je študiral v Gorici, kjer je bil posvečen v duhovnika leta 1894. Povsem se je vživel v tukajšnje razmere in odločno branil pravice Slovencev, ko se je pod Italijo začelo preganjanje našega jezika in ljudi. Bil je imenovan za kaplana v Cerknem, nato za vikarja na Pečinah in v Gabrovici. V letih 1908–1922 je vodil župnijo Zgonik, nato je bil do smrti župnik v Komnu. Umrl je nekaj dni po hudem zasliševanju na goriški kvesturi. Na njegovem pogrebu je 46 duhovnikov priseglo, da se bodo navalu fašističnega poganstva uprli ter da bodo vztrajali pri pouku v slovenščini, če je treba tudi do mučeniške smrti. To obljubo so duhovniki pono-

vili na pogrebu preganjanega nadškofa Sedeja dober teden kasneje.

Dekana Nemca so se v Komnu spomnili 24. novembra s slovesnim somaševanjem, ki ga je vodil koprski škof Metod Pirih.

Na srečanju po maši je o dekanu Nemcu predavala prof. Jasna Fakin Bajec, spregovorila pa sta še češki veleposlanik Petr Voznica in komenski župan Danijel Božič. V imenu Nemčevih sorodnikov se je v lepi slovenščini zahvalil prapranečak Andrea Nemec iz Rima. Predsednik slovenske države Danilo Türk je o liku dekana Nemca napisal plemenito pismo, župnik Peter Černigoj pa je poskrbel za zgibanko v spomin na mučeniškega predhodnika.

Že na obletnico smrti je nekdanjemu zgoniškemu župniku položila venec na grob v Komnu delegacija zgoniške in devinsko-nabrežinske sekcije Slovenske skupnosti. Nato se je poklonila še borcu za samostojno slovensko državo Francu Jezi, ki ravno tako počiva v Komnu. Spregovoril je časnikar Miro Oppelt.

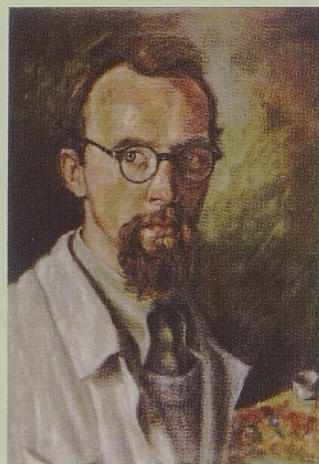
Ob stoletnici rojstva Vlastje Simončiča

Ob 100-letnici rojstva Vlastje Simončiča (Gorica, 1911 – Ljubljana, 2000) je umetnostni zgodovinar in etnolog dr. Primož Lampič, ki dela kot muzejski svetovalec v kustodiatu za fotografijo Muzeja za arhitekturo in oblikovanje v Ljubljani ter kot izredni profesor na Oddelku za umetnostno zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, pripravil monumentalno monografijo o njegovem življenju in delu, zlasti pa fotografskem ustvarjanju. Pod naslovom Foto Vlastja, Življenje in delo Vladimirja Simončiča Vlastje (1911–2000) je jeseni izšlo na 208 straneh velikega formata pri Kulturno umetniškem društvu Trata v Gorenji vasi. V Gorenji vasi je namreč Simončič z ženo Hani Cankar preživel zadnja leta življenja. Ona je bila tudi pobudnica knjige, avtorju pa sta pomagali še Simončičevi hčerki – fotografkinji Jelka in Metka.

Simončič, ki je z zanimivimi spominskimi prispevki in umetniškimi fotografijami sodeloval z našo revijo, je sam zbiral gradivo za svoj življenjepiš ter si delal zapiske, vendar ga je od načrta odvrčala naravnost mladeniška aktivnost na razstavljalškem, muzejskem, pedagoškem in publicističnem področju. Dr. Lampič je to gradivo upošteval v uvodnem in dokumentarnem delu, posvetil pa se je zlasti njegovemu slikarskemu in fotografskemu ustvarjanju (na str. 35–178 je izbor Simončičevih risb, slik in fotografij).

Simončič pa ni bil le umetnik. Pred vojno se je v vojaški protiobveščevalni službi in Tigru boril proti nemškim in italijanskim imperialističnim ter raznarodovalnim apetitom, bil je aktivist OF in nato CLN, fotoreporter, politični zapornik, umetniški fotograf, foto in filmski zdravstveni dokumentarist, mladinski fotografski pedagog in izumitelj.

Monografijo so pred številnimi Simončičevimi prijatelji in znanci, domačini in ljubitelji fotografije predstavili na 110. Glasovi preji, torej javni prireditvi lista Gorenjski glas 10. novembra v Gorenji vasi. Z avtorjem se je pogovarjal Miha Naglič. Nastopila je tudi glasbena skupina Zaton.

Avtoportret, zač. 1942, olje na platnu, pritrjen na les.

Kongresi Slovenske skupnosti

(Slike: Igor Gregori in Slomedia)

Zbirna stranka Slovencev v Italiji Slovenska skupnost je imela v zadnjih mesecih sekcijske, dva pokrajinska, mladinski in deželni kongres.

V Gorici je bil 7. in 8. oktobra 16. pokrajinski kongres, na katerem je imel tajniško poročilo Julijan Čavdek. Na prvi seji novoizvoljenega pokrajinskega sveta sta bila 16. novembra potrjena Julijan Čavdek kot pokrajinski tajnik, Silvan Primožič pa kot predsednik pokrajinskega sveta SSK.

Tržaški pokrajinski kongres je bil 19. novembra v Bazovici. Tajniško poročilo je imel Peter Močnik. Na prvi seji novoizvoljenega pokrajinskega sveta 20. decembra je bil kot tajnik tudi potrjen, medtem ko je novi predsednik pokrajinskega sveta Igor Merkù, ki je nasledil Sergija Mahnič.

Na 2. deželnem kongresu mladinske organizacije SSK (gre za novo mladinsko sekcijo, saj je »v prejšnjem stoletju« že delovala in imela svoje pokrajinske ter deželne kongrese, a je odmrta), ki je bil že 25. septembra v Gorici, so sprejeli nov statut organizacije. Po novem se imenuje Mladi za prihodnost (pred tem je bila v Trstu organizacija Mladi za mlade, v Gorici pa Prihodnost). Deželni tajnik je Tomaž Špacapan, deželni predsednik pa Simon Peter Leban. Tržaška tajnica je Nataša Zeriul, goriški tajnik pa Jurij Klanjšček.

14. deželni kongres Slovenske skupnosti je bil pod geslom Preprosto protagonisti 27. januarja na devinskem gradu, naslednjega dne pa v Bazovici. Slavnostni uvod, ki mu je sledil tradicionalni novoletni sprejem, je bil v znamenju uvodnih besed deželnega predsednika SSK Rafka Dolharja in tajniškega poročila Damijana Terpina ter posegov številnih uglednih gostov (med drugimi so nastopili krajevni župan Giorgio Ret, predsednik deželne vlade Renzo Tondo, predsednik Državnega zbora Republike Slovenije Gregor Vrant, predsednica tržaške pokrajine Marija Teresa Bassa Poropat in predsednik goriške pokrajine Enrico Gherghetta). Naslednjega dne je bilo obnovljeno vodstvo. Za tajnika je bil potrjen Damijan Terpin, novi podtajnik je Igor Gabrovec (nasledil je Andreja Berdona). Nova deželna predsednica SSK je Fulvia Premolin (nasledila je Rafka Dolharja), potrjeni podpredsednik pa je Hadrijan Corsi.

UMRL JE UPOKOJENI VIDEMSKI NADŠKOF BATTISTI

Na prvi dan leta 2012 je v videmski bolnišnici izdihnil velik in pravičen cerkveni mož, upokojeni videmski nadškof msgr. Alfredo Battisti. Med verniki videmske nadškofije je bil zelo priljubljen. Med njimi je ostal tudi po upokojitvi, saj je do nedavnega sodeloval v cerkvenem življenju. Rodil se je v okolici Padove 17. januarja 1925. Videmsko nadškofijo je vodil v letih 1973–2000. To je bil sprva čas tragičnega potresa iz leta 1976 in popotresne obnove, a tudi preporoda furlanske istovetnosti. V tragičnih in veselih trenutkih je bil msgr. Battisti med protagonisti.

V Cerkvi je uveljavljal novosti Drugega vatikanskega koncila in se trudil za pravičnost in spravo. Leta 1976 je s posebnim odlokom priznal pravico do uporabe slovenščine pri bogoslužju v krajih, kjer živijo slovenski verniki. V njem se je tudi zahvalil slovenskim duhovnikom za zvestobo do materinščine in lojalnost do državne ureditve. V videmski nadškofiji je namreč pred tem slovenski jezik zapostavljala, še pred tem tudi zatirala, tudi cerkvena oblast. Za to se je nekoč javno opravičil. Furlanop pa je omogočil uradni vstop materinščine v cerkev.

Nadškof Battisti je nastopil na Dnevu emigranta v Čedadu, omogočil je opazno prisotnost Slovencev med obiskom papeža Janeza Pavla II. v Vidmu, s sobratoma iz Trsta in Gorice je podprl zahtevo po zaščitnem zakonu za Slovence. Leta 1981 je na Sv. Višarjah začel s priljubljenimi in še vedno živimi Srečanji treh dežel, najprej v sodelovanju z ljubljansko, nato še s celovško škofijo, saj si je želel prijateljstva in sodelovanja med sosedi.

NUK na obisku v Trstu

Knjižnica Dušana Černeta je imela na svojem sedežu v Trstu 23. novembra visok obisk iz Narodne in univerzitetne knjižnice iz Ljubljane. Na ogled gradiva v KDČ in na razgovor o krepitvi že utečenega dolgoletnega sodelovanja, kar zadeva zbiranje in obdelavo gradiva iz zamejstva in iz zdomstva, so prišle ravnateljica Mateja Komel Snoj, vodja Zbirke tiskov Slovencev zunaj Republike Slovenije Helena Janežič in njena upokojena predhodnica dr. Rozina Švent.

KDČ je na uvodni razgovor povabila še nekaj vidnih predstavnikov slovenskega javnega, kulturnega in založniškega življenja v okviru Sveta slovenskih organizacij.

ŠKRBINA 2011

Komemoracijo v spomin na padle in pobite primorske padalce, ki je od leta 1998 v Škrbini 11. novembra, ko se Britanci spominjajo svojih padlih v vseh vojnah, je tokrat obogatila skupina dijakov Jadranskega zavoda Združenega sveta iz Devina, ki so recitali v več jezikih.

Med slovesnostjo, ki jo je povezovala domača prosvetna delavka Anči Godnik, pa so se pred ploščo na Fakinovi domačiji zvrstili naslednji govorniki: komenski župan Danijel Božič, nečakinja pogrešanega padalca Ivana Volariča z Idrskega Ada Volarič De Stefano iz Padove, britanski veleposlanik v Ljubljani Andrew Page, nekdanji britanski veleposlanik David Lloyd, ameriški obrambni ataše v Ljubljani podpolkovnik Jim McKinney, pobudnik slovesnosti v Škrbini časnikar in veteran John Earle iz Trsta, predsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije Janez Stanovnik in bivši padalec Ciril Kobal iz Kopra. Nastopili so še ožja zasedba domačega zbora Cominum, harmonikar in osnovnošolec z recitacijo.

Pred slovesnostjo na prostem je zadušnico v cerkvi sv. Antona daroval vojaški duhovnik Milan Pregelj.

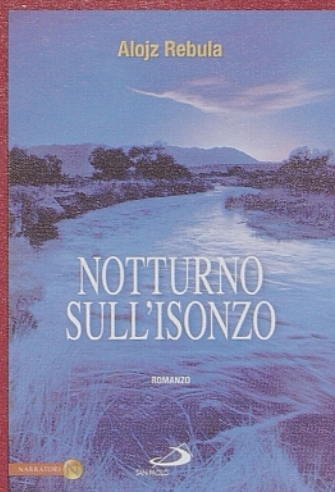
Že 9. novembra pa je bil v Kulturnem domu v Komnu kulturni večer, ki je zadnja leta povezan s slovesnostjo v Škrbini. Mlajši zgodovinar dr. Blaž Torkar, ki je doma iz Tolmina in je kustos v Vojaškem muzeju Slovenske vojske v Mariboru, je pod naslovom Kaj pa naši »ameriški« padalci? predstavil vlogo in delovanje misij, ki jih je med vojno poslala k partizanom v Slovenijo ameriška obveščevalna služba OSS. Člani misij so bili tudi slovenski fantje, prostovoljci, ki so jih Američani iskali večinoma med vojnimi ujetniki iz nemških in italijanskih armad. Opravljali so podobne naloge kot »primorski padalci«, ki se jih spominjamo v Škrbini in so dospeli v zaslužjeno domovino v sklopu britanskih služb ISLD in SOE, niso pa doživeli njihove tragične usode.

Na večeru se je oglašil tudi stalni gost svečanosti v Škrbini, ameriško-hrvaški veteran Bob Plan, ki živi v Trstu in je bil kot ameriški vojak v misiji OSS na Štajerskem.

Časnikar in raziskovalec usode primorskih padalcev Ivo Jevnikar iz Trsta, ki je vodil večer, se je na začetku spomnil Marijana Česnika, torej enega izmed takratnih slovenskih fantov, ki so se za svobodo domovine borili kot člani ameriških misij. Tudi on se je udeleževal slovesnosti v Škrbini, v Ljubljani pa je preminil ravno nekaj dni prej, 29. oktobra, star 92 let.

Zgoraj: slavnostna govornica Ada Volarič De Stefano.
Pod njo: udeleženci slovesnosti v Škrbini (foto Igor Gregori).

»PROJEKT REBULA«

V letu 2010 pričeti projekt Knjižnice Dušana Černeta za predstavitev opusa tržaškega pisatelja Alojza Rebule širši italijanski javnosti s prevodom, komentarjem in objavo treh njegovih knjig, ki ga je financirala deželna uprava Furlanije Julijske krajine, je začel proti koncu leta 2011 rojevati svoje sadove. Pri veliki italijanski katoliški založbi Edizioni San Paolo sta izšli že dve knjigi.

Prva, prevod romana Notturmo za Primorsko, je izšla oktobra z naslovom Notturmo sull'Isonzo v prevodu Martine Clerici in s spremno besedo Boža Rustje. Sredi

novembra so bile predstavitve tako te knjige kot izbora Rebulovih novel v italijanskem prevodu La vigna dell'imperatrice romana (Vinograd rimske cesarice), ki je ravno izšla pri Mladiki v izboru prof. Marije Pirjevec, ki je napisala tudi spremno študijo, in prevodu Martine Clerici. V sodelovanju z avtorjem, prevajalko in drugimi gosti sta jih KDČ in Mladika pripravili v Trstu (14. novembra v Peterlinovi dvorani v okviru večerov Društva slovenskih izobražencev, 15. novembra pa v knjigarni Minerva za italijansko publiko) in Gorici (16. novembra v dvorani Giuseppe Della Torre, ki jo je dala na razpolago Fundacija Goriške hranilnice, v sodelovanju z Inštitutom za družbeno in versko zgodovino iz Gorice).

Konec januarja pa je bila pod naslovom Destinazione Nuova Terra dotiskana zbirka Rebulovih teoloških esejev Smer Nova zemlja v italijanskem prevodu rajnega p. Franca Husuja s spremno besedo prof. Marina Qualizze.

ZBORNIK IN SIMPOZIJ O DUŠANU PIRJEVCU

Ob 90-letnici rojstva literarnega teoretika, filozofa, urednika, medvojne revolucionarja in karizmatičnega univerzitetnega predavatelja Dušana Pirjevca, ki se je rodil 20. marca 1921 v Solkanu, umrl pa 4. aprila 1977 v Ljubljani, so v Razstavni dvorani Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani 28. novembra odprli razstavo o njem ter predstavili zbornik Dušan Pirjevec, slovenska kultura in literarna veda, Zbornik prispevkov s simpozija ob 90. obletnici rojstva Dušana Pirjevca. Uredila ga je Seta Knop, kot 3. zvezek zbirke Acta comparativistica slovenica pa ga je na 336 straneh izdala Znanstvena založba Filozofske fakultete v Ljubljani.

Sam simpozij z okoli 25 referati je bil 29. in 30. novembra na Filozofski fakulteti in je bil razdeljen na tri sklope: Pirjevec in literatura, Pirjevec in filozofija ter Pirjevec in zgodovina. V filozofskem razdelku je z referatom O biti pri Pirjevcu in Heideggro nastopil tudi Martin Breclj iz Trsta, ki je Dušanu Pirjevcu pred leti posvetil obsežno monografijo v italijanskem jeziku.

ŠTIRI ŠTUDIJE MIRE SUSIČ

Tržaška šolnica prof. Mira Susic je pri založbi AltroMondo v Padovi objavila že četrto, doslej najobsežnejšo knjigo v italijanščini o različnih vidikih zgodovine druge svetovne vojne. Gre za delo *L'altra Germania, La Resistenza in uniforme* (Drugačna Nemčija, Odpor v uniformi), ki na skoraj 600 straneh obravnava nemško vojsko in policijo v času nacizma ter vojaške upore proti Hitlerju.

Pred tem je od leta 2009 dalje Susiceva pri isti založbi izdala dela *Il ruolo della Francia nel secondo conflitto mondiale* (Vloga Francije v drugem svetovnem spopadu), *Il ruolo dell'Armata Rossa nel secondo conflitto mondiale* (Vloga Rdeče armade v drugem svetovnem spopadu) in *Il ruolo degli Stati Uniti e della Gran Bretagna nella seconda guerra mondiale* (Vloga Združenih držav in Velike Britanije v drugi svetovni vojni).

UMRL JE PROF. ANDREJ BRATUŽ

Na svojem domu v Gorici je 19. novembra nenadno umrl šolnik, publicist, glasbenik in politik prof. Andrej Bratuž. Rodil se je 27. novembra 1936 v Gorici v družini narodnega mučenika, glasbenika Lojzeta Bratuža in šolnice ter pesnice Ljubke Šorli Bratuž. Ravno ko je imel mesec dni, so očeta zastrupili fašisti, tako da je po 51 dnevih trpljenja izdihnil. Vse življenje ga je spremljala ta družinska bolečina, od staršev pa je podedoval tudi nadarjenost za glasbo in pisanje ter zavzetost za verske, narodne in kulturne vrednote.

Rajni Andrej Bratuž je kot profesor poučeval na Tržaškem in Goriškem, najraje filozofijo. Pred upokojitvijo je bil ravnatelj učiteljskega doma v Gorici. Bil je ploden publicist, donedavna tudi glavni urednik tednika *Novi glas*. Bil je tudi skladatelj in organist. Do konca je na primer kljub zdravstvenim težavam zadnjih let orgljal pri slovenski maši na Travniku.

Že zgodaj je bil dejaven v goriških društvih, politično pa prej v Slovenski demokratični zvezi, po njenem osnovanju tudi na Goriškem pa v Slovenski skupnosti. Dvajset let je bil občinski svetovalec in tudi odbornik v Gorici, prvi goriški strankin pokrajinski predsednik, v letih 1977–83 deželni predsednik, nato en mandat deželni tajnik Slovenske skupnosti.

KOMISIJA DZ ZA SLOVENCE

V ZAMEJSTVU IN PO SVETU

V Državnem zboru Republike Slovenije, ki je izšel iz volitev 4. decembra 2011, so 27. januarja obnovili Komisijo za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu. Novi predsednik je Franc Pukšič (Slovenska ljudska stranka), ki je bil v preteklosti že predsednik komisije, a tudi – kot državni sekretar – na čelu Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu. Nasledil je Mira Petka. Podpredsednica je Tina Komel (Pozitivna Slovenija).

Komisijo sestavljajo še naslednje članice in člani: Jožef Kavtičnik (Pozitivna Slovenija), Mitja Meršol (Pozitivna Slovenija), Franc Breznik (Slovenska demokratična stranka), Janja Napast (Slovenska demokratična stranka), Mateja Pučnik (Slovenska demokratična stranka), Samo Bevk (Socialni demokrati), Mirko Brulc (Socialni demokrati), Polonca Komar (Državljanska lista Gregorja Viranta), Ivan Simčič (Demokratična stranka upokojencev Slovenije), Jožef Horvat (Nova Slovenija) in poslanec madžarske narodne skupnosti dr. László Göncz.

Komisija si želi tesnega sodelovanja s Slovenci v zamejstvu in po svetu. Za stike sta zadolženi referentka Nevenka Pirnat (nevenka.pirnat@dz-rs.si) in sekretarka dr. Katja Jerman (katja.jerman@dz-rs.si).

11. občni zbor Sveta slovenskih organizacij

V Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici je bil 25. novembra 11. občni zbor Sveta slovenskih organizacij. Na njem je predsedniško poročilo prebral Drago Štoka, ki je bil nato na prvi seji novoizvoljenega deželnega izvršnega odbora 2. decembra v Trstu potrjen na svojem mestu. Potrjeni so bili tudi podpredsedniki Igor Švab za tržaško, Walter Bandelj za goriško in Giorgio Banchig za videmsko pokrajino.

Na zasedanju so med drugim predstavili programsko brošuro v slovenščini in italijanščini Razvojne smernice ustanov in organizacij slovenske narodne skupnosti v Italiji.

Ob žgočih aktualnih temah Slovencev v Italiji je bil občni zbor tudi v znamenju 35-letnice te krovne organizacije, ki je bila ustanovljena 16. decembra 1976 v Gorici, da bi trdneje povezala ustanove in društva, ki so ves povojni čas delali na osnovi katoliških vrednot oz. niso spadali v levičarske vrste. Oris dosedanjega dela je Magdalena Pahor predstavila v dvojezični knjigi *Iz zdravih korenin v nove čase, 35 let delovanja Sveta slovenskih organizacij*. Avtorica, ki je zbrala tudi dokumentarno fotografsko gradivo, je opisala začetke SSO, nato pa rast organizacije od občnega zbora do občnega zbora v času predsednikov Damjana Paulina (1976–84), Marije Ferletič (1984–96), Sergija Pahorja (1996–2005) in Draga Štokes (od 2005).

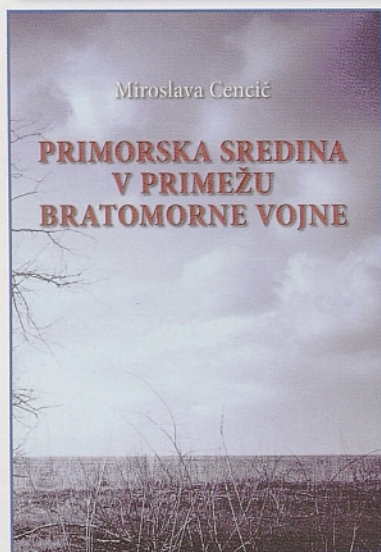
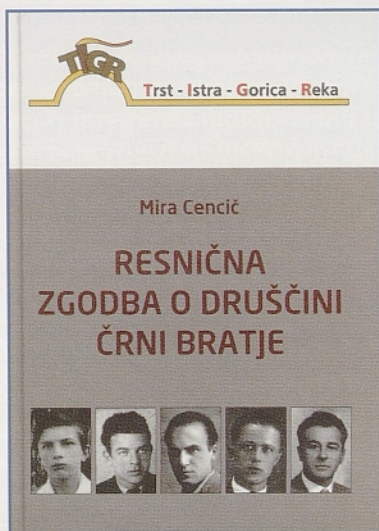
Primorska sredina v primežu bratomorne vojne

Dr. Mira Cencič je pri Slovenski matici na 394 straneh izdala novo študijo o primorski zgodovini. Pod naslovom *Primorska sredina v primežu bratomorne vojne* je na podlagi arhivskih, spominskih in že objavljenih virov obdelala vrsto bolečih, zapletenih in zamolčanih ter manj znanih ali celo neznanih dejstev iz naše polpreteklosti. Segla je v čas med obema vojnama in orisala posebnosti primorskega odpora, ki so se pokazale tudi med vojno, vlogo Cerkve, napore sredine, da bi se na Primorskem preprečila državljanska vojna, pritiske partizanov in antikomunistov, breobzirno izpeljavo revolucionarnih načrtov Komunistične partije Slovenije.

Avtorica, ki živi v Šempetru pri Gorici, rodila pa se je leta 1934 v Tomaju v družini Žvab, je docentka za didaktiko Pedagoške fakultete v Ljubljani v pokoju in zaslužni visokošolski učitelj Pedagoške fakultete Univerze na Primorskem v Kopru. Ob pedagoškem delu se ves čas ukvarja tudi z raziskovanjem in strokovno publicistiko. O šolstvu in vzgoji je napisala devet samostojnih del (tri v soavtorstvu).

Primorski zgodovini, zlasti odporu proti raznarodovanju in tigrovskemu gibanju, pa je posvetila naslednje knjige: *TIGR*, *Slovenci pod Italijo* in *TIGR na okopih v boju za narodni obstoj*, *Kras in Vipavska dolina* (1997), *Profesor Ivan Rudolf, Narodni buditelj, Maistrov borec, tigrovec, organizator prekomorcev v Afriki* (1998, soavtor Jurij Rosa), *Moč domoljubja* (2002), *Tomaj, Krasa raj* (2004), *Črni bratje, Povest in resnična zgodba* (2005, v knjigi sta njena študija in ponatis Bevkove povesti *Črni bratje*), *Beneška Slovenija in njeni Čedermaci* (2008), *Primorske pesmi rodoljubja in tigrovskega upora* (2010, izbor in spremna besedila), *Resnična zgodba o družini Črni bratje* (2011, samostojna objava predelanega in dopolnjenega besedila iz leta 2005) ter sedanje delo.

Knjigo *Primorska sredina v primežu bratomorne vojne* so predstavili v dvorani Slovenske matice v Ljubljani 25. oktobra.

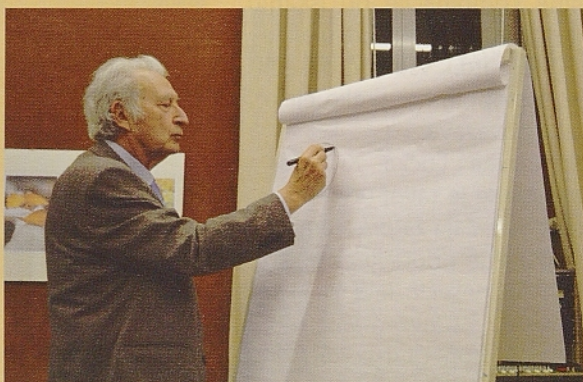
Na sliki na desni: predstavitev novih knjig Slovenske matice 25. oktobra v Ljubljani: avtorica in predsednik SM prof. Milček Komelj (foto Iztok Ilich).

Dr. Robert Louvin in Ivo Jevnikar (levo); zgodovinarja Aleksej Kalc in Dean Krmac (desno).

Društvo slovenskih izobražencev v novem letu

Po božičnih in novoletnih praznikih je Društvo slovenskih izobražencev nadaljevalo svojo redno letno sezono srečanj v Peterlinovi dvorani v Trstu. Prvo srečanje je bilo v ponedeljek, 9. januarja, ko je društvo obiskal deželni svetovalec Doline Aosta dr. Robert Louvin, profesor primerjalnega javnega prava in odvetnik. Govoril je o svobodnih vprašanjih manjšin v Italiji in Evropi. Naslednji ponedeljek, 16. januarja, sta o ljudskih štetjih na našem področju od srede 19. stoletja do prve svetovne vojne govorila zgodovinarja Aleksej Kalc in Dean Krmac. V ponedeljek, 23. januarja, smo si v Peterlinovi dvorani lahko ogledali dokumentarni film o Angeli Vode, za katerega sta scenarij napisali Alenka Puhar in režiserka Maja Weiss. Obe avtorici sta bili na predvajanju prisotni in z njima je stekel tudi zanimiv pogovor. Zadnji ponedeljek v januarju pa je bilo na sporedu zanimivo kramljanje o matematiki z univerzitetnim profesorjem Dragom Bajcem.

Alenka Puhar, Maja Weiss in Ivo Jevnikar (levo); Prof. Drago Bajec (desno).

PEVSKE REVIEJE

Jeseni so se v Gorici in Trstu zvrstile tradicionalne pevske revije.

V Kulturnem centru Lojze Bratuž je bila 19. in 20. decembra v priredbi Zveze slovenske katoliške prosvete 53. Cecilijanka. Posvetili so jo skladatelju Radu Simonitiju ob 30-letnici smrti. Nastopilo je 19 zborov. Nagovora sta imela v soboto dirigent Marko Ferlan, v nedeljo pa predsednica ZSKP Franka Padovan.

Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta pa je revijo Pesenm jeseni priredila 3. decembra v Kulturnem domu v Trstu. Posvetili so jo 20-letnici slovenske neodvisnosti in skladatelju ter dirigentu Ignaciju Oti ob 10-letnici smrti. Nastopilo je 11 zborov. Nagovor je imel predsednik ZCPZ Marko Tavčar.

Mala Cecilijanka, ki jo prireja Združenje cerkvenih pevskih zborov iz Gorice, pa je bila v dveh delih 8. decembra v Kulturnem centru Lojze Bratuž. Nastopilo je 18 sestavov. Nagovor je imel predsednik ZCPZ Dario Bertinazzi.

UMRLA JE UMETNOSTNA ZGODOVINARKA DR. ANICA CEVC

V Ljubljani je 11. oktobra umrla umetnostna zgodovinarica Anica Cevc. Rodila se je 12. julija 1926 v Ljubljani. Z možem dr. Emilijanom Cevcem sta sodila v vrh svoje stroke. Zanimala se je zlasti za baročno slikarstvo, kar 28 let pa je vodila Narodno galerijo v Ljubljani ter začela z gradnjo njenega novega dela. Ob 80-letnici so ji kolegi posvetili zbornik *Vis imaginis* (Moč podobe).

Knjižnica Dušana Černeta

vkjučena v vzajemni kataložni sistem COBISS.SI

Konec leta 2010 se je Knjižnica Dušana Černeta vključila v vzajemni bibliografski sistem COBISS.SI kot polnopravna članica, potem ko je bila več let pridružena članica. V vzajemni kataložni sistem so vključene vse najpomembnejše, pa tudi mnoge šolske in splošne knjižnice v Sloveniji; vključene so tudi slovenske knjižnice po svetu.

COBISS.SI omogoča, da po spletu (www.cobiss.si) iščemo podatke o knjigah in periodiki, ki jih hranijo včlanjene knjižnice, kot da bi imeli doma kartoteke več kot 400 slovenskih knjižnic. Gre za popis dveh milijonov knjig, 90.000 časopisov in revij, 75.000 zgoščenk, a tudi 1.300.000 izbranih člankov. Ker je postopek računalniški, so možne številne kombinacije pri iskanju (po avtorjih, naslovih, kraju ali letnici izdaje itd.), vse več besedil pa je dostopnih kar preko elektronske povezave.

Sodelavka Lučka Kremžar - De Luisa se je takoj udeležila začetnega tečaja za prevzemanje zapisov in priprave zaloge in v prvih mesecih leta 2011 je že začela s prevzemanjem gradiva – monografske publikacije – iz sistema COBISS.SI v lokalno bazo knjižnice. Aprila 2011 se je udeležila tečaja za prevzem in priprave zaloge serijskih publikacij, kar je omogočilo, da je lahko vključevala tudi to vrsto gradiva. Tako se katalog Knjižnice Dušana Černeta izpopolnjuje in prilagaja vseslovenskim standardom, ob tem pa skupni katalog, ki je vsem dostopen preko prej omenjene povezave, vključuje podatke, ali se posamezna knjiga ali serijska publikacija hrani tudi v naši knjižnici (»zaloga«). Tako uporabnik takoj ve, ali lahko iskano gradivo najde tudi pri nas.

Sodelavka je v glavnem zadolžena prav za izpopolnjevanje lokalne baze podatkov, torej našega kataloga, a delo poteka počasi, saj ima v knjižnici seveda tudi

druge naloge. Kljub temu pa je v letu 2011 prevzela približno 1.350 bibliografskih zapisov in pripravila več kot 2.170 zapisov o zalogi.

LEPA VIDA OB SREBRNI REKI

Konec decembra 2011 je pri založbi Mladika in ob sodelovanju Knjižnice Dušana Černeta ter Slovenskega gledališkega muzeja v Ljubljani izšla nova publikacija *Lepa Vida ob Srebrni reki*, ki jo je

sestavil vodja knjižnice Marjan Pertot. V uvodnem besedilu je predsednik knjižnice Ivo Jevnikar med drugim zapisal sledeče: »Zdaj pa predstavljamo novo, obsežno publikacijo o kulturnem delu Slovencev v Argentini 'Lepa Vida ob Srebrni reki', ki govori predvsem o primorskih izseljencih, ki so se zaradi fašističnega preganjanja in gospodarske krize selili v Argentino pred drugo svetovno vojno, a tudi o kulturnih in gledaliških naporih drugih zgodnjih slovenskih priseljencev v Argentini ter Benečanov. Tudi pri tem delu je avtorju Marjanu Pertotu pomagala knjižničarka Lučka Kremžar - De Luisa, za gradivo in informacije pa smo dolžni zahvalo vrsti knjižnic, ustanov in posameznikov. ... 'Knjižnica Dušana Černeta', ki se za izdajo te dragocene publikacije zahvaljuje razumevanju založbe 'Mladika' v Trstu in 'Slovenskega gledališkega muzeja' v Ljubljani želi tudi v prihodnje nadaljevati s takimi raziskavami. Ob delu za različne bibliografske prikaze je naš neugnani avtor Marjan Pertot že začel z zbiranjem arhivskega gradiva, podatkov in pričevanj za novo publikacijo, v kateri bo prikazano slovensko gledališče v Kanadi.«

šana Černeta', ki se za izdajo te dragocene publikacije zahvaljuje razumevanju založbe 'Mladika' v Trstu in 'Slovenskega gledališkega muzeja' v Ljubljani želi tudi v prihodnje nadaljevati s takimi raziskavami. Ob delu za različne bibliografske prikaze je naš neugnani avtor Marjan Pertot že začel z zbiranjem arhivskega gradiva, podatkov in pričevanj za novo publikacijo, v kateri bo prikazano slovensko gledališče v Kanadi.«

Za smeh in dobro voljo

Jakec gre z očetom v živalski vrt.

»Ati, tam stojita en velik in en majhen osel. Kateri od njiju je oče in kateri mati?«

»Oče je vedno večji osel.«

»Zakaj objavljajo nekateri časopisi smešnice, pod katerimi piše 'Brez besed'?«

»Za nepismene, da se tudi oni lahko kdaj nasmejijo.«

Mož pride domov, odpre varat in zakliče ženi: »Ana, kaj bo za večerjo in kaj počno otroci?«

»Zrezek in ošpice.«

»Kaj pa se ti je zgodilo?«

»Z drevesa sem padel.«

»Ali si padel v nezavest?«

»Ne, v grmovje!«

LISTNICA UPRAVE

DAROVİ V TISKOVNI SKLAD:

Ivo Cotič – 14,00€; Floriano Ukmar – 10,00€; Marija Žgavec – 10,00€; Marija Breclj – 20,00€; Ivo Kralj – 30,00€; Paolo Zlobec – 20,00€; Martin Kranner – 10,00€; Žarko Škerlj – 10,00€; Danijela Žerjal – 10,00 €; Fabio Pahor – 20,00€; Emil Devetak – 10,00€; Ninko Černic – 20,00€; Strgar Jože – 40,00€; Slovenian research center – 17,10€; Maria Elsbacher – 10,00€; Darka Šemec – 10,00€; Giovanni Beorchia – 20,00€; Margherita Auber – 10,00€; Antek Terčon – 20,00€; Liza Pleničar – 30,00€; Robert Petaros – 20,00€; Marko Harej – 20,00€; Aleksander Cergol – 70,00€; Benjamin Černic – 10,00€; Jožko Gerdol – 20,00€; Marko Udovič – 20,00€; Janez Gradišnik – 20,00€; Rožica Pertot – 20,00€; Marija Prukar – 10,00€; Tatjana Rejec – 10,00€.

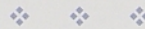
DAROVİ V SPOMIN:

Ob 3. obletnici smrti drage žene in mame Magde Slama Petaros darujejo Robert, Tamera in Mitja z družinama 250,00€ za Mladiko.

»Ali veš, zakaj polž vedno nodi hišico s seboj?«

»Ne vem.«

»Zato, da mu ni treba hoditi domov.«

»Kakšna je razlika med zlomom in vlomov?«

»V črkah z in v.«

»Že, že! Prava razlika je v tem, da po zlomu tri tedne ležiš, po vlom pa tri mesece sediš.«

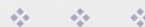

»Moj mož se vedno strezni s črno kavo.«

»Moj pa s pogledom v denarnico.«

»Veš, mož ni nikoli tako dober, kot mislimo pred poroko, in nikoli tako slab, kot o njem govorimo po poroki,« razlaga izkušena žena mlajši prijateljici.

»Kaj pa je to sedaj?« vpraša mimoidoči berača, ki drži v levi roki klobuk, v desni pa čepico.

»V klobuk sem premalo nabral, zato sem odprl podružnico.«

»Vi se torej potegujete za delovno mesto kurirja v naši banki. Lahko navedete kakšne dokaze v prid vaše poštenosti?«

»Seveda! Dvajset let sem bil vratar v mestnem kopališču, pa se niti enkrat nisem kopal ...«

Bogataša se pogovarjata, pa reče eden:

»Na stara leta sem vzel k sebi svojega brata. Nič nimam proti, da popije kakšen kozarec mojega konjaka, da proda kakšno mojo cigareto, da obleče kakšno mojo obleko, toda da se mi smeji z mojimi zobmi – tega ne prenesem!«

»Med praznovanjem pusta sem bil natak,« je Miha povedal prijatelju.

»To pa res ni kakšen nenavaden kostum!«

»Nenavaden res ne, praktičen pa. Tebi se sploh ne sanja, koliko sem kasiral!«

Priporočene knjige PRI MLADIKI

19,00 €

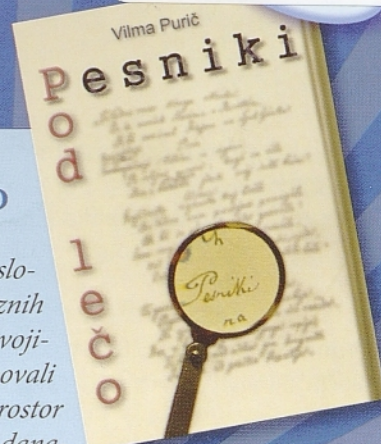

T. KOKALJ IN J. KOLARIČ
ZIMA Z OGNJENIM ŠALOM

Avtorici Tatjana Kokalj in Jana Kolarič sta štiriročno napisali dramatično zgodbo o Beti in Mitji, v kateri napetost narašča od začetnega iskanja do zaključnega viharja.

VILMA PURIČ
PESNIKI POD LEČO

Zbirka esejev o slovenskih tržaških verznihi ustvarjalcih, ki so s svoji snovanji zaznamovali slovenski kulturni prostor od povojnega časa do današnjih dni.

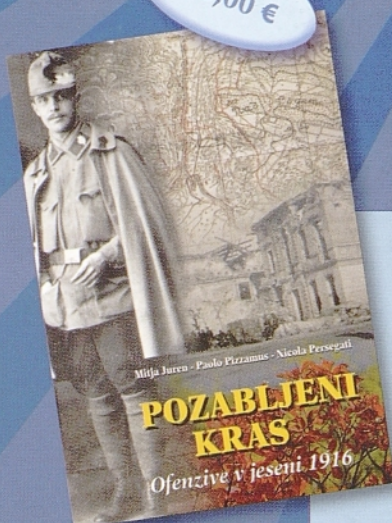
20,00 €

ALOJZ REBULA
LA VIGNA DELL'IMPERATRICE

Zbirka novel Vinograd rimske cesarice z uvodno študijo Prof. Marije Pirjevec izredno lepo predstavlja pisatelja Alojza Rebulo italijanskemu bralcu.

28,00 €

M. JUREN, P. PIZZAMUS IN N. PERSEGATI
POZABLJENI KRAS
Ofenzive v jeseni 1916

Vodnik po prizoriščih bojov na goriškem Krasu. Predstavljeno je delovanje italijanske in avstro-ogrske vojske tudi z izvirnim fotografskim in kartografskim gradivom.